

# **ÄLDRE OCH VÅLD I NÄRA RELATIONER**

EN KVALITATIV STUDIE OM HUR  
BISTÅNDSHANDLÄGGARE OCH  
HEMTJÄNSTPERSONAL ARBETAR MED  
VÅLDSUTSATTÄ ÄLDRE

**AFSANEH KARIMI  
EMELIE RYNE**

Handledare: Finnur Magnusson

# **ELDERLY AND DOMESTIC VIOLENCE**

A QUALITATIVE STUDY ABOUT HOW CARE  
MANAGERS AND HOMECARE STAFF WORK  
WITH DOMESTIC VIOLENCE AMONG THE  
ELDERLY

**AFSANEH KARIMI**

**EMELIE RYNE**

Karimi, A. & Ryne, E. Elderly and domestic violence. A qualitative study about how care managers and homecare staff work with domestic violence among elderly. *Degree project in social work, 15 högskolepoäng*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of social work, 2019.

## **ABSTRACT**

Domestic violence does not disappear with age. In Sweden, domestic violence is as common in relationships between elderly as it is younger people, however, statistically elderly are underrepresented. Cases of domestic violence in elderly couples are more rarely reported and one reason is that elderly themselves do not report being victims of abuse. Another is a lack of legislation such as mandated reporting for professionals working with elderly. Sweden has an aging population and the fact that the amount of elderly is increasing may lead to new challenges for professions specialized in elderly care and for society at large. Two professions that work with the care and health of the elderly is care managers and homecare staff and have been chosen to study, and how these two identify domestic abuse involving elderly. The purpose of this research has been to study what efforts are made by the care managers and homecare staff at the management of health and care in Sweden, to help the elderly who are victims of domestic violence.

Earlier research shows a lack of knowledge by professionals and staff on how to address the elderly's needs. One reason for this is because of ageism where it is presumed that the elderly are not in need of help or involved in, or victims of, domestic violence. Studies show how the elderly might feel ashamed talking about their experience of violence as the subject is more considered taboo for persons of their generation. Research also shows how Sweden lacks laws to deal with violence at the elderly's homes.

A qualitative research method was used when writing this study and three care managers and three home care staff have been interviewed. The results of our study conclude a strong need for better knowledge of how to identify signs of domestic violence within elderly couples, especially regarding staff working as homecare staff. The results also show that no specific measures are made to meet the elderly's needs and this study concludes that more measures need to be enforced, focusing on elderly victims of physical violence.

**Keywords:** Domestic violence, abuse of the elderly, identification, interventions, knowledge, social services

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<b>1. INLEDNING</b> .....	1
1.1 Bakgrund .....	1
1.2 Syfte och frågeställningar .....	4
1.3 Begreppsdefinition .....	4
1.4 Avgränsning .....	4
<b>2. TIDIGARE FORSKNING</b> .....	5
2.1 Våldets utsträckning bland äldre par .....	5
2.2 Äldre kvinnor och våldsutsatthet .....	6
2.3 Riskfaktorer för att utöva våld eller bli utsatt för våld som äldre .....	8
2.4 Psykologiskt våld mot äldre kvinnor inom äktenskap .....	9
2.5 Att bemöta våldsutsatta äldre personers behov .....	10
2.6 Effektiva interventioner .....	11
2.7 Sammanfattning av tidigare forskning .....	13
<b>3. TEORIER</b> .....	14
3.1 Stigma .....	14
3.2 Ålderism .....	16
3.3 Sammanfattning .....	17
<b>4. METOD</b> .....	17
4.1 Urval och tillvägagångssätt .....	18
4.2 Analysmetod .....	19
4.3 Forskarrollen/förförståelse .....	20
4.4 Etik .....	21
4.5 Arbetsfördelning .....	22
<b>5. RESULTAT OCH ANALYS</b> .....	22
5.1 Presentation av respondenter .....	23
5.2 Definition av våld i nära relationer .....	23
5.3 Våldets utsträckning bland äldre par .....	24
5.4 Skillnad på våld bland yngre och äldre par .....	25
5.5 Identifiering .....	26
5.6 Kompetens och kunskap .....	30
5.7 Rutiner och interventioner .....	31
<b>6. DISKUSSION</b> .....	35
<b>7. REFERENSER</b> .....	39
<b>8. BILAGA</b> .....	43



# 1. INLEDNING

Enligt Statistiska Centralbyrån är cirka 20 procent av Sveriges befolkning personer över 65 år, och runt 2060 kommer en fjärdedel av befolkningen bestå av äldre personer (SCB 2016, s. 4). Att den äldre befolkningen ökar kan leda till att det blir större utmaningar för det sociala arbetet med äldre individer, enligt en rapport från Länsstyrelsen i Stockholm (2017). Våld är ett samhällsfenomen som existerar även hos äldre individer och många kan vara utsatta och våldet kräver därför mer uppmärksamhet vilket kan vara en utmaning för det sociala arbetet (Stockholms Länsstyrelsen 2017, s. 20). Det går enligt Hydle och Johns (1992) att konstatera att våld mot äldre är ett fenomen liksom alla andra typer av familjevåld. Våldet kan ske inom hemmets väggar utan att någon utanför hemmet blir inblandade. Att äldre människor blir utsatta för våld är inget nytt fenomen, men problematiken har mer eller mindre varit i skymundan. I samhället finns det attityder och stereotyper som påverkar uppfattningar av hur det är att vara gammal och hur relationen till familjen och hemmet förväntas se ut. Det finns även en benägenhet till att individer vid uppnådd pensionsålder inte innehar samma värde som de har haft tidigare i livet. Attityderna i samhället rör även tanken om att alla problem försvinner när en blir äldre, dock är det nödvändigtvis inte så utan forskning visar att våld kan förekomma i alla familjer och relationer (Hydle & Johns 1992, s. 7). I en rapport från Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2010) ifrågasätts varför våldet helt plötsligt skulle upphöra när de enskilda fyllt 65 år. Det kan även vara så att det uppkommer situationer först efter 65 års åldern som leder till våld, till exempel när en i relationen vårdar sin partner för en demenssjukdom. Även professionell personal från vård och omsorg kan ha svårigheter att förstå och erkänna att äldre kan bli utsatta för våld och då inte enbart av främlingar i allmänhet, utan de äldre kan även bli utsatta i sitt eget hem av närstående eller av vårdpersonal. Att våldet kan vara svårt för personal att förstå kan hänga ihop med den bild som finns av att åldras, vilken ofta går i enlighet med harmoni och glädje samt att bli bemött med respekt (Nationellt Centrum för Kvinnofrid 2010, s. 139).

## 1.1 Bakgrund

I socialstyrelsens handbok om *Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer* (2016) står det att våld kan förekomma mot både äldre män och kvinnor. Det våld som utövas kan komma ifrån en nära relation, av personal från vård och omsorg, av grannar i ett särskilt boende eller av deltagare i dagverksamhet. Det våld som äldre kvinnor utsätts för blir i högre grad upprepat och det är till största del äldre kvinnor som utsätts för sexuellt våld (Socialstyrelsen 2016, s. 22). Begreppet våld mot äldre har beskrivits både i Världshälsoorganisationens (WHO) och International Network on Prevention of Elder Abuses (INPEA) forskning enligt Saveman (2010) och med det menas att:

*”Våld mot äldre är en enstaka eller upprepad handling, eller frånvaro av önskvärd/lämplig handling, som utförs inom ett förhållande där det finns en förväntan på förtroende och som förorsakar skada eller smärta hos en äldre person. Denna handling kan vara fysisk, psykologisk/känslomässig, finansiell eller helt enkelt återspegla avsiktlig eller oavsiktlig försummelse.”* (Saveman 2010, s. 139, 141).

Det finns inte några säkra uppgifter på hur många i åldersgruppen över 65 år och äldre som är utsatta för våld enligt Länsstyrelsen Stockholms rapport (2016). De tidigare undersökningarna som har genomförts om våldets utbredning har främst berört personer som är mellan 16 och 79 och inte enbart den övre åldersgruppen. Detta har lett till att det är svårt att tyda hur utbrett våld i nära relationer bland äldre är. Det går att tyda av uppgifterna från tidigare undersökningar att det är fler yngre än äldre som är våldsutsatta. När det gäller den äldre åldersgruppen finns det siffror som pekar mot att det är cirka 1–10 procent som är utsatta för våld. De här siffrorna är dock osäkra då det bland annat sker en del underrapportering av våld som förekommer mellan äldre. Vidare framkommer det i rapporten från Länsstyrelsen Stockholm att antalet polisanmälda våldsbrott är högre bland äldre kvinnor än bland äldre män. Mörkertalet när det gäller våldsbrott mot äldre kvinnor är ändå stort då det beräknas vara ungefär 4–5 gånger fler äldre kvinnor som blir utsatta för misshandel än vad polisanmälningarna visar. Det är lite mindre än hälften av anmälningar av våld mot äldre kvinnor som berör våld i en nära relation och motsvarande siffra när det gäller våld mot äldre män är cirka 10 procent (Länsstyrelsen Stockholm 2016, s. 20ff). Beträffande de som har sökt stöd efter att de har blivit våldsutsatta i en nära relation så rapporterar Brottsofferjouren att ungefär 2400 äldre personer sökt stöd vid något tillfälle under året 2017 (Brottsofferjouren). Det finns även de som har mist sitt liv till följd av det våld som har förekommit och i en rapport från Brottsförebyggande Rådet (2018) framkommer det att runt tio äldre personer har mist livet under åren 1990–2013, siffrorna är relativt jämnt spridda mellan äldre kvinnor och män. När det gäller dödligt våld mot äldre kvinnor är det i fyra fall av tio partnern och i sju fall av tio en annan närstående. När det dödliga våldet kommer till äldre män förekommer det mer variationer, då det kan bero på bråk under alkoholpåverkan eller annat och inte enbart familjerelaterat våld. Det kan även handla om så kallade utvidgade självmord och i samtliga fall har det varit den äldre mannen som tar livet av sin partner och för att sedan ta sitt eget liv, vilket kan ske både med och utan samförstånd från partnern (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 11).

Med hänsyn till att våld mellan äldre par förekommer i en så pass stor utsträckning menar Socialstyrelsens handbok (2016) att det även är av vikt att tänka på att äldre ofta är mer beroende av hjälp och stöd från sin omgivning i vardagen, och att beroendesituationen kan öka risken för att utsättas för våld. Den beroende ställningen som skapas kan leda till svårigheter att ta sig ur den destruktiva situationen och risken för att våldet upprepas ökar. Många gånger uppkommer våldet på grund av ansträngda vårdssituationer och har individen någon form av demens fördubblas risken att utsättas för vanvård, men det kan även vara relationer där våldet har pågått i flera år (Socialstyrelsen 2016, s. 22). Då individers utsatthet kan öka med åldern och konsekvenserna som kan komma att uppstå oftast blir större anses äldre vara kategoriserade som en mer sårbar grupp (Brå 2018, s. 19). I dagens samhälle och med hänsyn till den utvecklande sociala välfärden är det därför viktigt att lyfta fram samhällsproblemet, då äldre människor som blir utsatta för våld även är i behov av att få den hjälp de har rätt till (Hydle & Johns 1992, s. 7). Det är då enligt Staaf och Corter (2018) Socialtjänstens ansvar att bistå med hjälp och stöd till den våldsutsatta individen och enligt Socialtjänstlagen 5:4§, andra stycket ska socialnämnden arbeta för att äldre personer ska få möjligheten att bo självständigt och under trygga omständigheter. Den äldre individen som blir utsatt för våld i en nära relation kan dock inte betraktas som trygg i sitt eget hem. Socialnämndens ansvar för våldsutsatta förtydligas även i 5:11§ SoL där det nämns att nämnden ska verka för

att brottsoffret och hans närstående får stöd och hjälp (Staaf & Corter 2018, s. 121,136). I Socialstyrelsens handbok om Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer står det att våld i en nära relation är en kränkning av mänskliga rättigheter, det är då samhällets ansvar att arbeta för en bättre folkhälsa. Det skrivs även att våld i nära relationer är ett folkhälsoproblem som kan leda till negativa konsekvenser för offret (Socialstyrelsen 2016, s. 14).

Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2010) skriver att det under en längre period har diskuterats om det i Sverige ska antas en lag om anmälningsskyldighet för äldre precis som den för barn där det finns en misstanke om att de far illa, och liknande system finns gällande äldre individer i USA och i Norge. I Sverige finns lagen Lex Sarah som ska skydda äldre från att fara illa inom socialtjänstens vård- och serviceorganisation, lagen innebär att alla som arbetar inom någon form av socialtjänst är skyldiga att anmäla missförhållande. Detta leder alltså till att de som utsätts för våld av anhöriga eller i en nära relation men bor hemma utan stöd eller hjälp från socialtjänsten i form av exempelvis hemtjänst inte omfattas av lagen. Författaren menar att Lex Sarah är en verkningslös lag då de som anmäler inte kan vara anonyma, vilket leder till att många inte vill göra en anmälan av någon på deras egen arbetsplats. Vidare sker anmälan till närmsta chef inom äldreomsorgen och de kan själva välja hur de behandlar anmälan, och de kan de göra så kallat "på plats" genom att prata med sina medarbetare och därefter betrakta anmälan som löst. Detta leder till en underrapportering av de anmälningar som har gjorts då inte alla når Länsstyrelse som sammanställer de rapporterade fallen till nationell statistik (Nationellt Centrum för Kvinnofrid 2010, s. 140).

Sammanfattningsvis går det att tyda att våld i nära relationer förekommer även bland äldre par. Det vi vet är att våld kan förekomma i nära relationer, från äldreomsorgspersonal, grannar i ett särskilt boende eller från anhöriga. Baserat på fakta som presenterats ovan så finns det inga säkra uppgifter på hur många i åldersgruppen 65 och uppåt som utsätts för våld i nära relationer. Det finns dock siffror som tyder på att det är mellan en och tio procent av de äldre som är våldsutsatta, men siffrorna är osäkra då det tros vara mycket som inte anmäls. Det som även går att tyda är att det är betydligt fler kvinnor än män som är våldsutsatta av sin partner. Med hänsyn till att våld förekommer bland äldre är det viktigt att tänka på att även äldre är beroende av stödinsatser från samhället i sitt vardagliga liv. I det sociala välfärdssamhället som vi lever i idag är det därför viktigt att synliggöra och uppmärksamma problemet där äldre människor blir utsatta för våld och därmed är i behov av stöd från samhällets sida. Det är Socialtjänsten ansvar att erbjuda rätt hjälp och stöd till de äldre våldsutsatta och även deras närstående. Det har även under en lång period diskuterats i Sverige om man ska införa anmälningsskyldighet för äldre precis som när man misstänker att barn far illa, men det har ännu inte kommit någon lag om detta. Det problem som vi anser har framkommit här är att våld bland äldre personer förekommer i samma utsträckning som i andra åldersgrupper. Våld upphör inte för att människor blir äldre, men att det inte får uppmärksamhet i samma utsträckning. I den här studien undersöks därför hur biståndshandläggare och hemtjänstpersonal identifierar våld i nära relationer mellan äldre samt hur de arbetar med problematiken. Denna studie kan då ge en utökad kunskap kring ämnet som tycks kunna vara till hjälp för att kunna identifiera våld i nära relationer mellan äldre samt bemöta äldre personer med deras behov i framtiden.

## 1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att belysa hur socialarbetare arbetar med våld i nära relationer bland äldre par och vilka insatser som finns tillgängliga. För att kunna undersöka syftet med den här studien har följande frågor ställts:

- Hur identifierar socialarbetare våldet mellan äldre par?
- Hur arbetar socialarbetare med äldre personer som är våldsutsatta eller våldsutövande i en nära relation?

## 1.3 Begreppsdefinition

### *Äldre*

Med äldre personer avses i denna studie personer som är över 65 år och har uppnått pensionsåldern (Sand 2007, s. 10).

### *Socialarbetare*

Med socialarbetare menas personer som jobbar inom kommunal Socialtjänst. Det finns även socialarbetare som jobbar inom hälso- och sjukvården, skolan och vid olika behandlingsinstitutioner (Nationalencyklopedin). I denna undersökning används benämningen socialarbetare och med det avses personer som har socionomexamen och arbetar som biståndshandläggare och hemtjänstpersonal.

### *Våld i nära relationer*

I denna studie används benämningen våld i nära relationer mellan äldre och med det avses parrelationer. Socialstyrelsen (2016) redogör för olika former av våld bland annat fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, försummelse, ekonomiskt och materiellt våld. Fysiskt våld kännetecknas av varje form av fysisk beröring som orsakar skada och smärta. Psykiskt våld kan vara svårare att upptäcka men kan handla om direkta och indirekta hot, tvång, mobbning och social isolering. När det gäller sexuellt våld avses handlingar som är påtvingade som till exempel tvinga någon till samlag eller sexuella trakasserier. Försummelse kan innebära att den våldsutsatta personen är i en beroendeställning och hennes omsorgsbehov förbises avsiktligt. Det kan även innebära att våldsutövaren genom undanhållande av offrets hjälpmedel försvårar den redan utsattas situation, då till exempel att man tar batterierna ur hörapparaten. Ekonomiskt våld som är en annan typ av förtryck som kan uttryckas genom ekonomiska hot, begränsningar och kontroll av det gemensamma ekonomiska tillgångar eller påtvingade ekonomiska handlingar. Materiellt våld kan kännetecknas av materiell skadegörelse av något som har betydelse för den våldsutsatta personen. (Socialstyrelsen 2016, s. 16f).

## 1.4 Avgränsning

Denna studie har avgränsats till att undersöka biståndshandläggare samt hemtjänstpersonal inom Hälsa-, Vård- och Omsorgsförvaltningen (HVO-förvaltningen) erfarenheter av att arbeta med äldre som har blivit utsatta för våld av sin partner. Vidare är respondenterna uttagna från olika kommuner i Skåne, där Skåne är en ytterligare avgränsning. Eftersom det finns olika typer av biståndshandläggare inom HVO-förvaltningen används i studien enbart de som arbetar med bistånd för individens ordinära boende. De biståndshandläggarna är valda då de ofta har en mer långvarig kontakt med de äldre och mötena vanligtvis sker i den äldres eget hem. Vidare kommer även de insatser som finns tillgängliga för åldersgruppen att undersökas. På grund av det korta tidsramarna som finns för detta arbete har vi även valt att avgränsa arbetet till våld bland äldre par som är 65 år eller äldre. En ytterligare avgränsning är att inte undersöka alla former av våld

mot äldre som även kan förekomma av exempelvis anhöriga, utan enbart det våld som sker bland par. Vi har valt att inkludera både kvinnor och män i vår undersökning då vi vill se hur de yrkesverksamma arbetar med äldre våldsutsatta mer generellt, utan att ha något speciellt fokus på ett specifikt kön.

## 2. TIDIGARE FORSKNING

Nedan presenteras forskning om våld i nära relationer bland äldre par och frågor som berör detta ämne, det bör dock nämnas att ämnet inte är särskilt beforskat och att det därav har funnits svårigheter att finna underlag. Den tidigare forskningen som presenteras nedan består till största del av internationell forskning då ämnet inte är så beforskat i Sverige ännu, men det tyder på att det är ett internationellt samhällsproblem som är av vikt att undersöka. Den tidigare forskningen som finns berör till största del kvinnors utsatthet, vilket kan tyda på att kvinnor är mer utsatta, men det behöver inte vara så utan det kan vara så att det största fokuset har legat på den målgruppen och att det därav är den som syns utåt. Vi har inte haft för avsikt att fokusera på något särskilt kön i den här studien, men på grund av att den tidigare forskningen som finns är mer inriktad på kvinnors utsatthet blir det således kvinnor som är mest framträdande i detta avsnitt. Det kommer följande att presenteras ämnen som berör våldets förekomst bland äldre män och kvinnor, samt den skam som våldet kan frambringa för de äldre utsatta och anledningar till att de inte väljer att söka hjälp. Det kommer även att presenteras forskning om psykologiskt våld bland äldre inom äktenskap, riskfaktorer som kan förekomma olika former av våld samt hur de äldre utsatta bör bli bemötta och vilka insatser som det finns eller bör finnas. För att finna underlag till kapitlet om tidigare forskningen inom området har vi använt olika databaser för att få fram information. De databaser som har använts är följande google, psycinfo, swepub samt libsearch. Följande material består av åtta vetenskapliga artiklar som är referegranskat samt en vetenskaplig rapport.

### 2.1 Våldets utsträckning bland äldre par

Eriksson (2001) genomförde en vetenskapligt kvantitativ studie vid namn *Ofrid*, i form av enkätundersökningar i Umeå som handlar om äldre och frågor om våld. I studien deltog äldre personer från 65–80 år och trots studiens känsliga tema framkom en svarsfrekvens motsvarande 76 procent. När det gäller omfattning av våld och övergrepp visar studiens resultat att ungefär 16 procent av de kvinnliga deltagarna och 13 procent av de manliga deltagarna hade upplevt någon form av våld efter 65 års åldern. Vidare fann författaren att 34 kvinnor av 1000 och 54 män av 1000 har blivit utsatta för våld i form av hot eller trakasserier av en nuvarande eller dåvarande partner efter att de fyllt 65 år. Dessa siffror tyder på att våld mot männen är dominerande men författaren menar att män oftare utsatts för enstaka händelser av hot eller trakasserier medan kvinnorna hade utsatts för återkommande våld i form av trakasserier eller hot. Vidare skriver Eriksson om fysiskt våld och menar att de manliga våldsförövarna utövar grövre fysiskt våld än kvinnliga förövare. I samband med frågor gällande ekonomiskt våld framkommer det i studien att tre av fyra förövare är män. När det gäller sexuellt våld visar studien att alla förövare var män och de kvinnor som hade blivit utsatta för det sexuella våldet uppgav att våldet hade skett i deras eget hem och att förövarna var bland de närmaste i familjekretsen (Eriksson 2001, s. 81ff).

Konsekvensen av våldsutsatthet är att både män och kvinnor får en sämre hälsa menar Eriksson. De våldsutsatta personerna använder ofta olika typer av mediciner som exempelvis antidepressiva och lugnande efter att de upplevt våld. Studien visar att det är fler kvinnor än män som tar sådana mediciner. Författaren menar att män som utsatts för våld dricker mer alkohol vilket kan vara en konsekvens av och en orsak till ytterligare utsatthet. Det går att konstatera att för kvinnor är ensamhet en konsekvens av våldsutsatthet och vidare kan ensamheten leda till ökad risk för våld och övergrepp. Det framkommer i studien att enbart 15 procent av kvinnorna men 50 procent av männen har sökt hjälp. Bland de som har sökt hjälp är 83 procent av kvinnorna och 86 procent av männen är nöjda med de hjälpinsatser de fick. Statistiken i studien visar dock att hälften av de våldsutsatta män och tre fjärdedelar av de våldsutsatta kvinnorna har aldrig sökt stöd (Eriksson 2001, s. 84).

Studien visar vidare på den skyldighet de som arbetar inom äldreomsorgen har genom Lex Sarah att anmäla missförhållande som de upptäcker i vården och omsorgen av den äldre, ansvaret att hjälpa den våldsutsatta har även ökat för personalen. Det finns dock inte några direkta anvisningar om vart den äldre kan vända sig om denna är utsatt. Med hjälp av Kvinnofridsreformen infördes en paragraf som har gett socialtjänsten ett ansvar att stödja de kvinnor som blir utsatta för våld i vilken även äldre kvinnor ingår. Problemet som forskaren menar finns här är att de äldre kvinnorna som är utsatta för våld troligtvis är i behov av andra metoder för att identifieras och en speciell kompetens hos personalen som möter dem (Eriksson 2001, s. 136f).

## **2.2 Äldre kvinnor och våldsutsatthet**

I en kvalitativ studie som genomfördes i USA, undersöktes våld mot kvinnor och kvinnors syn på våld i nära relationer. I studien genomfördes intervjuer i form av fokusgrupper med kvinnor från olika etniciteter mellan 45–80 år som både hade och inte hade erfarenheter av våld. De fann att många av informanterna hade upplevt våld i hemmet under den senare delen av vuxenlivet (Beaulaurier, Seff & Newman 2008, s. 235, 243). Forskarna redogör för att det finns både interna och externa faktorer som hindrar informanterna från att söka hjälp. De interna faktorer som lyfts fram är bland annat känslor av hjälplöshet, att kvinnan skuldbelade sig själv samt upplevelser av skam över sin utsatthet som hindrar kvinnorna från att söka hjälp. Det kan även finnas en känsla av att vilja skydda sin familj bland kvinnorna som varit med i undersökningen. När det gällde behovet av att skydda sin familj fann forskarna en utmärkande faktor hos äldre våldsutsatta kvinnor och det var oron för förövarens situation till exempel om den närstående som utförde våldet var sjuk och behövde vård. Studien visade också att de äldre kvinnorna kan vara i behov av vård från sin förövare och att de inte har någon annan närstående att vända sig till (a.a., s. 233, 238f). Vidare beskrivs att det även finns en viss uppgivenhet bland de äldre personerna då en del kvinnor upplevde att de insatser som erbjöds inte var i den utsträckning som de var i behov av. Den våldsutövande var den som hade kontroll över ekonomiska och sociala resurser vilket beskrivs som ännu en bidragande orsak till att kvinnorna inte anmäler våldsutövaren (a.a. 239f). I en annan kvalitativ studie i form av intervjuer med fokusgrupper av Dunlop et. al. (2005) framkommer det att individerna i studien uttryckte att det redan var försent att ändra på den nuvarande situationen, vilket även det kan vara en bidragande orsak som hindrar de äldre från att söka hjälp. Det finns också kulturellt betingade bestämmelser i den äldre generationen om att man inte fick

diskutera sin familjesituation med utomstående, det vill säga vad som än hände skulle man hålla det inom familjen (Dunlop et. al 2005, s. 14).

De externa faktorerna som kan hindra individer från att söka hjälp som lyfts fram i Beaulaurier, Seff och Newmans (2008) studie inkluderar hur bemötandet hade varit från de olika hjälpinstanserna. I hjälpinstanserna inkluderas familjen, kyrkan samt rättssystemet när den äldre kvinnan vågade berätta om sin utsatthet av våld i en nära relation. Religiösa övertygelser om äktenskapets helighet visade sig också vara stark hos de äldre kvinnorna i studien vilket även gjorde det svårt för de äldre att lämna det destruktiva förhållande de befann sig i. Det bör även noteras att en del av de äldre kvinnorna trodde att systemet var uppbyggt för att enbart hjälpa de yngre våldsutsatta kvinnorna och att de som äldre, skulle bli avvisade och förlöjligade ifall de skulle söka hjälp. Majoriteten av de äldre kvinnorna i studien uppgav vidare att de inte ens visste var de skulle söka hjälp eller hur de skulle kunna få reda på hur de kom i kontakt med befintliga hjälpinsatser. Något som även bidrog till att kvinnorna ibland inte sökte hjälp var förövarens beteende som i form av exempelvis hot, svartsjuka eller hot om isolering (Beaulaurier, Seff & Newman 2008 s, 240ff). Resultatet från den ovan beskrivna studien visar att våld i nära relationer existerar bland äldre och att omgivningens föreställningar som är stereotypiserade gör det svårt för de våldsutsatta att söka hjälp. De äldre kvinnorna som har upplevt våld i en nära relation hade inte fått någon uppmärksamhet från samhället. Mot denna bakgrund menar Beaulaurier m.fl. att det behövs implementering av insatser som uppfyller de behov som de äldre kvinnorna har till följd av våld i hemmet. Det behövs även en större förståelse och mer kunskap för de hinder som hjälpsökande äldre kvinnor möter (a.a., s. 245f).

Overstreet och Quinn (2013) har genom en kvalitativ litteraturstudie undersökt hur stigmatisering kan påverka de våldsutsattas beteende och vill belysa att stigmatisering ger en bättre förståelse av de hinder som de våldsutsatta kan möta på när de vill söka sig till samhällets stödinsatser. Författarna lyfter fram att personer som utsätts för våld av sin partner stämplas av omgivningen med en stigmatiserad identitet. De stämplingarna som den våldsutsatta får medför att omgivningens syn på och bemötande av individen förändras, vilket i sin tur kan leda vidare till diskriminering, ogillande och förlust av status för personerna. När en individ berättar för omgivningen att denne är utsatt för våld finns det en risk för att hen istället blir anklagade. Författarna beskriver vidare att kvinnornas känslor av skam och skuld leder till att de hindras från att söka stöd och detta också kan förklaras som en typ av internaliserad stigmatisering. Internaliserad stigmatisering innebär att de våldsutsatta börjar att tro på omgivningens negativa stereotypiserade föreställningar om våldsutsatthet från sin partner. I en sådan situation är sociala stödnätverk en viktig komponent för att förbättra den mentala hälsan och säkerheten för dem som upplever intimt partnervåld (Overstreet & Quinn 2013, s. 109ff). Overstreet och Quinn menar att möjligheter till anpassade stödinsatser till de äldre personerna skulle minska deras oro och misstro till samhällstjänster. Studiens resultat tyder också på att det finns en form av kulturellt stigma bland de våldsutsatta. Kvinnorna upplevde även hinder för att kunna berätta om sin utsatthet, på grund av det stigma och förbud som finns i deras generation. Även de negativa uppfattningarna som finns om våldsutsatta kvinnor på en samhällelig och individuell nivå gjorde det svårt för dessa kvinnor att söka hjälp (a.a., s. 113).

### 2.3 Riskfaktorer för att utöva våld eller bli utsatt för våld som äldre

I en studie av Jackson och Hafemeister (2011) vid namn *Risk Factors Associated With Elder Abuse: The Importance of Differentiating by Type of Elder Maltreatment* jämför riskfaktorer som förekommer fyra olika typer av våld mot äldre. De typerna av våld som används i studien är *ekonomisk utsatthet, fysisk misshandel, försummelse* och den på engelska benämnda "*hybrid financial exploitation*" (Jackson & Hafemeister 2011, s. 738). "Hybrid financial exploitation" är ett begrepp som används för att beskriva situationer där någon annan form av våld såsom försummelse eller fysiskt våld förekommer samtidigt som det ekonomiska våldet, det kan även förekomma i hot om de inte ger pengar (a.a., s. 740). För att undersöka vilka riskfaktorer som förekommer vilken typ av våld har de samlat in materialet med hjälp av intervjuer med äldre våldsutsatta, socialarbetare som arbetar med skydd av våldsutsatta och även intervjuer med tredje part. I studien har även en andra källa använts i form av en databas där alla utredningar finns samlade gällande våld i nära relationer från två år tillbaka (a.a., s. 738). De riskfaktorer som enligt studien kan leda till våld bland äldre är bland annat hög ålder, stor alkoholkonsumtion, demens, konflikter inom familjen, nedstämdhet, försämrad hälsa, ökat beroende av andra samt isolering. Vidare förklaras det kort om de riskfaktorer som kan leda till att någon börjar utöva våld, och det är exempelvis antisocialt beteende, ekonomiska svårigheter, psykisk sjukdom, missbruk, upplevelser av våld i barndomen samt att motvilligt behöva vårda den äldre. Det kan vara svårt göra en generalisering på vilka riskfaktorer som leder fram till våld, då det är olika typer av riskfaktorer som leder fram till olika former av våld. Till följd av det har deras studie valt att fokusera på de riskfaktorer som är framträdande för varje form av våld för att på så vis få fram vilka riskfaktorer som med störst tendens kan leda fram till respektive typ av våld fysiskt våld. Det framkommer även att det våld som förekommer bland äldre oftast sker i deras egen hemmiljö (a.a., s. 739f).

Utifrån sitt resultat kunde Jackson och Hafemeister tyda att det fanns en tydlig skillnad mellan vilka riskfaktorer som ledde fram till respektive typ av våld. Riskfaktorerna som visade sig vara framträdande hos de *ekonomiskt utsatta* var bland annat ensamboende, barnlösa, uppväxt utan våld i sin familj, friska samt en fungerande relation till förövaren. De som utövade ekonomiskt våld var i regel inte anhöriga, hade barn samt att de enbart kände den äldre individen under en kortare period. För de äldre som blev utsatta för *fysiskt våld* var många gånger riskfaktorerna att de bodde tillsammans med förövaren, själva upplevt våld i sin barndom, icke fungerande relation samt en lång historia av våld i relationen med förövaren. Forskarna menar även att det var vanligt att de fysiskt våldsutsatta hade hälsoproblem. Den som utövade fysiskt våld var ofta en anhörig och hade oftast inte några egna barn. Riskfaktorer som var vanligt hos de som blev *försummade* var att de kände sig trygga med förövaren men hade sannolikt själv upplevt våld i hemmet som barn, det visade sig även att de individerna i många fall var unga och beroende av andra ofta på grund av kognitiva svårigheter och/eller demens. Det visade sig att förövarna ofta var vårdgivare till de äldre och ofta överansträngda. De riskfaktorer som var vanligast för dem som var utsatta för "*hybrid financial exploitation*" var i många fall att de bodde tillsammans med förövaren, sämre hälsa, upplevt våld i familjen som barn, rädsla för förövaren, en historia av våld från förövaren samt ha förövaren som sin omsorgsgivare. De som utförde den här typen av våld var ofta ekonomiskt beroende av den de utsatte och förövaren var ofta släkting eller anhörig och kände individen under en längre tid (Jackson & Hafemeister 2011, s. 753f).

Jackson och Hafemeister kom genom sin studie fram till tre viktiga slutsatser och den första var att det är av vikt att känna till vilka riskfaktorer som har mest tendens att leda fram till en viss typ av våld för att på så sätt kunna förebygga det i tid och identifiera det. De menar också att det behövs mer än en typ av insats för att kunna hjälpa de äldre som blir utsatta för psykiskt våld, då det finns så tydliga skillnader mellan vilka riskfaktorer som är förekommer en viss typ av våld och att det därför krävs olika typer av stöd. Det var enligt forskarna lång tid sedan man lärde sig att våldets orsak och resultat skilde sig från varandra när det gäller barnmisshandel och att det då behövs olika insatser för att hjälpa de enskilda. Den andra slutsatsen de kom fram till var att det är viktigt att inkludera och bedöma våldet mellan förövaren och den utsatta samtidigt för att kunna förstå vad det är för form av våld och för att kunna ge korrekt hjälp. Som tredje och sista slutsats kunde de urskilja en ny form av våld, nämligen "hybrid financial exploitation", här samexisterar den ekonomiska utsattheten med andra typer av våld. I den typen av våld har det även visat sig att riskfaktorerna tydligt skiljer sig från de andra formerna av våld och behöver därför enligt forskarna uppmärksammas mer (Jackson och Hafemeister 2011, s. 754).

#### **2.4 Psykologiskt våld mot äldre kvinnor inom äktenskap**

Montminy (2005) har genomfört en vetenskaplig studie vid namn *Older Women's Experiences of Psychological Violence in Their Marital Relationships* med hjälp av kvalitativa intervjuer vilken går att finna i boken *Journal of Gerontological Social Work*. I studien har 15 intervjuer genomförts med kvinnor i åldrarna 60 till 81, samtliga av dessa kvinnor har varit med om psykologiskt våld inom deras äktenskap. Det har framkommit i studien att det psykologiska våldet ofta kom att öka med tiden och främst i form av kontroll när barnen flyttade hemifrån och sedan ännu mer när paren gick i pension (Montminy 2005, s. 3). Under studiens gång visade det sig att samtliga medverkande hade varit utsatta för psykologiskt våld redan under den första tiden av äktenskapet, längden på äktenskapen varierade mellan 13 och 53 år. Av de 15 medverkande hade 12 av dem även blivit utsatta för fysiskt våld vid något tillfälle. När studien genomfördes såg kvinnornas situationer olika ut och varierade från att vara skilda, änkor eller fortfarande i äktenskapet. I många av de äktenskap där det förekom psykologiskt våld har det även visat sig att det förekom våld mellan föräldrarna i deras barndomshem (a.a., s. 10). För att ge en förståelse för vad psykologiskt våld är tar Montminys studie upp olika beteenden som det psykologiska våldet visar sig på vilka är i former av höjda röster och skrik, förolämpningar, imitationer, ignorans, isolering, hot och uteslutande från aktiviteter samt förminskande av annans rättigheter. Det psykologiska våldet leder ofta till ångest, rädsla för fysiskt våld och isolering, men det tar sig även i uttryck av att den utsatta blir förminskad och förlorar sitt självförtroende (a.a., s. 5f).

Vidare förklarar Montminy att det finns olika typer av psykologiskt våld som kan komma i både *aktiva* och *passiva former*, och av det hittades 14 olika typer av våld som vidare kommer att beskrivas. När det gäller psykologiskt våld som är *aktivt* var kontroll den vanligaste och den kom ofta att öka när männen gick i pension. Vid pensionen fick männen mer tid hemma och därmed mer tid att vara kontrollerande. Kontrollen kunde även öka på grund av att kvinnan började känna sig mer fri från sina skyldigheter som fru och moder och då försökte frigöra sig mer vilket gav mannen en anledning att använda sig av mer kontroll. De kvinnor som lever i relationer med psykologiskt våld har ofta lågt självförtroende och har

en känsla av att de kommer må ännu sämre och inte ha något kvar om de lämnar relationen. Det låga självförtroende kommer ofta till följd av år av exempelvis förminskande, nedvärderande och förnedrande beteende, och det är ofta en bidragande faktor till att de äldre kvinnorna stannar i relationen. Aktiva beteende av psykologiskt våld kunde även vara i form av hot, trakasserier, manipulering samt berövande av olika viktiga faktorer för kvinnan som till exempel kärlek (Montminy 2005, s. 14ff). När det sedan kommer till psykologiskt våld som är *passivt* kan det komma i form av att mannen undviker hushållssysslor och skötsel av barn, men även i form av ignorans, förnekande och brist på hänsynstagande för kvinnan. Kontrollerande beteende är det som nämnts den vanligaste formen av våldet och den är ofta i centrum för de andra typerna av beteende (a.a., s. 17f).

De slutsatser som Montminys studie kommer fram till är bland annat att psykologiskt våld kan förekomma både i aktiva och passiva former samt att det är viktigt att försöka förstå våldets komplexitet och alla dess former för att på så sätt kunna identifiera våldet. Avslutande tar studien upp olika insatser och undersökningsformer som kan användas i det praktiska arbetet med äldre kvinnor som är utsatta för psykologiskt våld. Som en hjälp till äldre kvinnor som är utsatta för psykologiskt våld bör det exempelvis finnas en diskussion om vem som är ansvarig, då kvinnorna ofta tar på sig ansvaret för våldet och ser det som deras eget fel. Studien påvisar också att det är en form av psykologiskt våld när mannen lägger skulden över våldet på kvinnan. Det bör enligt Montminy finnas tillgång till skyddat boende för de äldre kvinnorna, dock så använder få äldre kvinnor sig av skyddat boende. Forskaren ställer sig följande frågor på detta problem: är det för att äldre kvinnor inte har kännedom om sådana boende, ses det som opassande eller svårt att få tillgång till. Skyddade boende är i behov av att uppmärksamma att psykologiskt våld existerar även hos äldre individer och därefter anpassa sina boende efter det. Avslutningsvis framkommer det att psykologiskt våld många gånger tar sin början tidigt i äktenskapet männen och att det sedan förekommer under långa perioder eller genom hela äktenskapet. Forskaren visar i slutet av sin studie på betydelsen av förebyggande insatser och att redan i ung ålder ge kunskaper som kan medverka till att motverka våldet (Montminy 2005, s. 18f).

## **2.5 Att bemöta våldsutsatta äldre personers behov**

Zink et al. (2004) har i en vetenskaplig kvalitativ studie utfört intervjuer i USA med våldsutsatta äldre kvinnor och genom det studerat deras upplevelser av kontakt med hälso- och sjukvården. Forskarna skriver att intimt partnervåld är ett problem hos äldre kvinnor men att äldre offer ofta inte identifieras inom hälso- och sjukvården. Detta eftersom de yrkesverksamma anser att våld i nära relationer bara finns bland yngre kvinnor. Studien visade att nästan hälften av de äldre kvinnorna i studien aldrig hade pratat om sin våldsutsatthet med hälso- och sjukvårdspersonal. En bidragande orsak till att äldre kvinnor inte tog upp sin utsatthet var personalens bemötande samt personliga anledningar. De personliga anledningarna var bland annat känslor av skam, känslomässigt band till förövaren samt att de inte ville erkänna att de var våldsutsatta. Anledningar till att inte berätta om sin utsatthet var liknande bland yngre kvinnor men det går att konstatera att för de äldre kvinnorna spelade kulturbetingade traditioner och ålder en stor roll. På den tiden som de äldre kvinnorna växte upp förväntades man att stanna kvar i äktenskapet och samhället hade inte definierat och uppfattat våld i nära relationer som ett problem. Det framkommer även att de äldre kvinnorna i studien behövde hjälp med att sätta ord på övergreppet, få information om hur utsattheten för våld kan leda till hälsoproblem samt att få bli bemötta med respekt

för deras val (Zink et al. 2004, s. 898ff). Studien visar att äldre kvinnor inte kände sig bekväma med att prata om sin våldsutsatthet med hälso- och sjukvårdspersonalen av flera anledningar. En anledning var att flertal av äldre kvinnorna hade samma läkare som sin partner och att de oftast träffade läkaren tillsammans, vilket gjorde det svårt att prata om våldsutsattheten. En annan anledning var att kvinnor fann personalen stressade och kände att personalen inte hade tid för att höra om deras våldsutsatthet. Bristande kunskap om våld i nära relationer mellan äldre är en annan anledning som gör att dessa kvinnor inte får hjälp på ett adekvat sätt (a.a., s. 900f).

Undersökningens mest framträdande resultat var att kvinnorna inte blev tillfrågade av hälso- och sjukvårdspersonalen om de hade varit utsatta för våld i nära relationer. Många kvinnor som hade tagit upp sin våldsutsatthet med vårdpersonalen hade inte upplevt hälso- och sjukvårdspersonalens bemötande positivt och kände brist på empati från personalens sida. De upplevde att vårdpersonalen bara såg deras fysiska skador och bortsåg från de psykiska (Zink et al. 2004, s. 993). De kvinnor som deltagit i studien var även av åsikten att hälso- och sjukvårdspersonalen inte tog någon hänsyn till deras värderingar om rätt och fel och att i detta fall inte lämna sitt äktenskap. Många av de kvinnorna som pratade om våldet med vårdpersonal blev råda till att lämna sitt äktenskap och när de inte gjorde detta så fick de inte nämna våldet igen och stod utan stöd från personalen. Studiens resultat har visat på att det är viktigt att yrkesverksamma lyssnar på kvinnorna och inte visar om de känner sig stressade så att de utsatta på så sätt vågar öppna upp sig om våldet. Ett betydande resultat som har framkommit är även att det är viktigt att personal som möter de äldre har kunskap om och uppvisar ett professionellt förhållningssätt gentemot våld i nära relation (a.a., s. 993f).

I en annan studie av Erlingsson, Carlson och Saveman (2006) vid namn *Perceptions of elder abuse: voices of professionals and volunteers in Sweden* redogör de för bristen på en officiell definition av våld och övergrepp mot äldre personer i Sverige anses som ett hinder för äldre personer att söka rätt stöd (Erlingsson, Carlson & Saveman 2006, s. 151). Forskarna har gjort en kvalitativ studie i form av sex fokusgruppsintervjuer om de yrkesverksammas uppfattning av den bristande omsorgen av äldre i Sverige. I deras analys har de beaktat några huvudsakliga teman för att analysera materialet. De teman som nämns i studien är exempelvis bristande omsorg som inte anmäls, äldre generationens ansvar för vanvård av äldre, förebyggande arbete om vanvård av äldre samt goda intentioner när det gäller vanvård. Studiens resultat tyder på att de yrkesverksamma förväntas ha en stödjande roll men om de som arbetar med äldre inte har tillräckliga kunskaper kan det leda till vanvård av äldre. Det framkommer också att det finns en viss typ av tolerans när det kommer till vanvård av äldre, och detta i kombination med tendensen att skylla på den äldre våldsutsatta personen gör att de fallen i vilka äldre personer vanvårdats inte blir anmälda (a.a., s. 152-157). Vidare skriver forskarna att de professionella ofta blir besvikna när de äldre inte vill anmäla övergreppet och de blir även besvikna när de äldres anhöriga inte vill lägga sig i genom att göra en anmälan och gärna vill hålla saker inom familjen (a.a.).

## **2.6 Effektiva interventioner**

I en amerikansk vetenskaplig studie vid namn *Older Women and Intimate Partner Violence: Effective Interventions* har Tetterton och Farnsworth (2011) genomfört

en kvalitativ studie i form av semistrukturerade intervjuer med respondenter över 60 år som är utsatta för våld i sin partnerrelation. Studien fokuserar på effektiva interventioner för kvinnor över 60 år som har upplevt våld i nära relationer. Forskningen belyser vikten av en förståelse för offrens situation samt vikten av implementering av effektiva interventioner i arbetet med äldre våldsutsatta kvinnor (Tetterton & Farnsworth 2011, s. 2930, 2934). Forskarna menar att äldre kvinnor som har upplevt våld i nära relationer har större behov av stöd jämfört med yngre offer. Av denna anledning måste de yrkesverksamma inom äldreomsorg såsom rådgivare, socialarbetare och sjukvårdspersonal vara medvetna om de varningssignaler som finns samt ha kunskap om våld i nära relationer (a.a.). Vidare skriver forskarna att äldre som har blivit utsatta för våld i nära relationer tenderar att söka hjälp på olika sätt. Det kan vara hjälp som söks i form av rådgivning för posttraumatisk stress eller depression som kan komma till följd av våldet de har varit utsatta för. I rådgivningsprocessen är en integrerad säkerhetsplanering och riskbedömning i kombination med kunskap om våldets kännetecken, dynamik och konsekvenser avgörande och på så sätt får offret möjlighet att etablera en känslomässig trygghet till de yrkesverksamma. Det måste även finnas en medvetenhet om offrens motvilja att avslöja sin utsatthet, vilket ofta kan bero på att offren vill vara lojala mot sin familj eller befinner sig i en beroendeställning till våldsutövaren. Studien lyfter även fram vikten av att vara välkomnande mot och lyssna på de äldre våldsutsatta kvinnornas berättelser samt stödja deras beslut genom att ge information om möjliga stödinsatser. Forskarna menar att om de yrkesverksamma inte skulle förstå de äldre våldsutsattas inställningar kan de missa möjligheter att hjälpa offren. De våldsutsatta äldre kvinnorna kan även känna en oro för att bli stigmatiserade, och känner en viss tveksamhet till att diskutera personliga frågor med en främling. De känslor som kan uppkomma kan de professionella hantera genom att vara välkomnande och engagera sig i den äldres situation från första mötet (a.a., s. 2932, 2939).

Studien lyfter vidare fram att effektiva interventioner bör handla om att återställa självförtroendet hos de äldre våldsutsatta kvinnorna. När de äldre våldsutsatta kvinnorna ska återhämta sig behövs det ofta ett grundligt och kontinuerligt samtalsstöd som möjliggör ett samtal om det inträffade. Genom att prata om våldet kan de professionella tillhandahålla resurser som är skraddarsydda och lämpliga för den enskilda. När de professionella lyssnar på äldre personers erfarenheter av våld inom nära relationer blir de även medvetna om den kontext offret befinner sig i. De professionella kan även genom att lyssna på hur dessa personer har hanterat våldsamma situationer få en möjlighet till att identifiera de utsattas styrkor och på så sätt hjälpa offren att återuppbygga sitt självförtroende. Det kan vara så att äldre kvinnor känner sig obekväma i att börja prata om det våld de har varit utsatta för, därav är det viktigt att de yrkesverksamma ställer direkta frågor om våldet till de utsatta när det finns misstankar om att det förekommer våld i relationen (Tetterton & Farnsworth 2011, s. 2938).

Studiens resultat tyder på att de yrkesverksamma som är i kontakt med våldsutsatta äldre kvinnor regelbundet bör undersöka och leta efter tecken på våld hos kvinnor över 60 år. I undersökningen bör de yrkesverksamma ta hänsyn till taktiker som de våldsutsatta kvinnorna redan har använt sig av för att hantera det våld de har blivit utsatta för samt vilka effekter som har blivit en följd av de taktikerna. De taktikerna som de äldre våldsutsatta kvinnor kan ha använt sig av kan vara bland annat passivt godkännande av våldet de hade varit utsatta för, kontakt med psykolog eller sjukvårdspersonal. I mötet med de våldsutsatta äldre

kvinnorna är det även viktigt att vara medvetna om de icke verbala ledtrådarna som offret visar. Om klienten inte tar ögonkontakt med den professionelle i samband med frågor eller diskussioner om relationen kan till exempel vara ett tecken på att det finns ett behov av en mer djupgående undersökning, vilken möjliggörs genom att ställa mer djupgående och öppna frågor. I mötet med det våldsutsatta kvinnorna måste de professionella även ha kunskap om de riskfaktorer som finns i deras livssituation och identifiera deras individuella behov. Studiens resultat visar även på att de professionella bör ta sig tid att upprätta en relation med de äldre kvinnorna för att på så sätt skapa en känsla av trygghet, säkerhet och öppenhet hos dem (Tetterton & Farnsworth 2011, s. 2939f).

Slutligen visar studien att de professionella bör försöka hålla sig uppdaterade i sina kunskaper om vilka samhällsresurser som finns tillgängliga för att kunna hjälpa de äldre kvinnorna som upplever våld i nära relation. Några av de resurserna kan vara exempelvis bostäder, transport, medicin, sysselsättning, sociala tjänster och fritidsinsatser. De professionella måste även känna till de verksamheter och organisationer som erbjuder ett stöd för våldsutsatta äldre kvinnor för att kunna ge offren information om så mycket stöd som möjligt. Det framkommer också i studien att äldre kvinnor som har varit utsatta för våld i nära relationer har ett behov av insatser som är mer indikerade för äldres behov. I många fall är de utsatta beroende av våldsutövaren känslomässigt, fysiskt och ekonomiskt och enligt forskarna kan man konstatera att det finns en viss koppling mellan åldersrelaterade beroendeställningar och övergrepp. Äldre kvinnor kan till exempel ha en rädsla över sin framtid och inte därav inte våga lämna förhållandet (Tetterton & Farnsworth 2011, s. 2939f).

## **2.7 Sammanfattning av tidigare forskning**

Detta avsnitt har presenterat relevant forskning inom området våld bland äldre par och vikten av att inneha kunskap kring de riskfaktorer som finns. Detta för att kunna både identifiera våldet och erbjuda hjälp. I det första delavsnittet har våldets utsträckning bland äldre män och kvinnor tagits upp. Den forskningsstudien ger dock enbart en överblick av våldets utsträckning bland äldre par i Umeå och av denna anledning går det inte att generalisera resultatet i den studien. Trots det så visar den på intressanta siffror som tyder på att ungefär 16 procent av de äldre kvinnor i studien och 13 procent av männen hade upplevt någon typ av våld i ålderdomen. Vidare presenteras en vetenskaplig artikel om de känslor av skam och skuld som kan uppstå hos äldre på grund av det våld de har varit utsatta för och som kan leda till att äldre inte söker hjälp. Andra faktorer som även kan påverka i vilken utsträckning äldre söker hjälp är bland annat otillräckliga samhällsinsatser, kulturella bestämmelser om att inte prata om sin familjesituation för utomstående, rädsla om omgivningens reaktion och så vidare. Detta kan vara relevant för vår studie då det kan finnas våld som inte upptäcks och synliggörs på grund av de ovannämnda barriärer som hindrar äldre att prata om sin utsatthet.

Ovan beskrivs även en vetenskaplig artikel som har undersökt riskfaktorer som är grunden till olika typer av våld bland äldre. Riskfaktorerna som ligger till grund för våld bland äldre är exempelvis ensamhet, uppväxt med våld i barndomen, demenssjukdomar, sämre hälsa än förövaren, att ha förövaren som sin omsorgsgivare med mera. Att känna till riskfaktorer är en viktig del i att kunna upptäcka våldet och på så sätt är det relevant för vår studie. Sedan framförs en

studie angående psykologiskt våld bland äldre och vikten av att inneha kunskaper om detta för att uppmärksamma tecken som kan förekomma den typen av våld. Vidare i avsnittet kommer en vetenskaplig artikel om hur socialarbetare ska arbeta med äldre våldsutsatta och hur de äldre bör bli bemötta. Socialarbetare ska alltid fråga om våldsutsatthet vid misstanke om våld, informera offret om möjliga insatser och våldets konsekvenser samt alltid respektera offrets val. Resultatet visar på att det har funnits svårigheter för de äldre i mötet med professionella samt att det har funnits en brist på förståelse och kunskap hos främst sjukvårdspersonal om våld bland äldre par. Slutligen tar avsnittet upp vikten av att det bör finnas interventioner anpassade för äldre.

Den tidigare forskning som vi beskrivit ovan är relevanta för denna studie då den ger en förståelse för att det inte finns specifika insatser som är anpassade till målgruppen samt en ökad förståelse för varför de äldre våldsutsatta inte söker hjälp. Den tidigare forskningen visar även på betydelsen av att ha kunskap om våldsutsatthet bland äldre för att kunna hjälpa och stödja dem, vilket även är av betydelse för vår studie.

### **3. TEORIER**

Här nedan presenteras de två teorier som vi kommer att använda oss av för att analysera det insamlade empiriska materialet. Den första teorin är stigma vilken kommer att beskrivas från Erving Goffmans bok *Stigma- Den avvikandes roll och identitet*. Den teorin kommer att användas för att belysa den stigmatisering som äldre våldsutsatta kan uppleva från samhället och som kan medverka till att de inte söker hjälp eller döljer våldet för dem som vill hjälpa till. Den andra teorin som kommer att användas i den här studien är ålderism, teorin kommer att användas för att belysa den bild som kan finnas i samhället av äldre och därav kan medverka till att det inte finns så många insatser till hjälp för våldsutsatta äldre. I och med ålderismen i samhället kan det även vara så att de som arbetar med de äldre har svårare för att se och upptäcka det våld som förekommer.

#### **3.1 Stigma**

Goffman har i sin bok *Stigma- Den avvikandes roll och identitet* (2011) beskrivit att stigma mestadels ansågs vara kroppsliga avvikelser under grekernas tid men att det nu även inbegriper en individs missöden i livet (Goffman 2011, s. 9). Det finns enligt Goffman idag tre olika sorters stigma och den första är stigma till följd av kroppsliga missbildningar eller defekter. Det andra är om något är avvikande i individens karaktär och det kan bero på något som förekommer nu eller något som har förekommit, exempelvis om individen har vistats i fängelse, har en psykisk sjukdom eller är arbetslös. Den tredje sorten är stigma som är medfödda och då förs vidare från generation till generation, och det kan vara attribut i form av etnisk härkomst, nationell tillhörighet eller den enskildes trosuppfattning (a.a., s. 12).

Det finns olika kategorier som individer kan ingå i och de är exempelvis kön, ålder eller yrke (Goffman 2011, s. 14). Det samhälle vi lever i har skapat och är skapande av de olika kategorier som alla människor delas in i skriver Goffman. I samhället skapas även vad som är normala egenskaper inom respektive kategori.

Vilken kategori av människor som befinner sig i en viss social miljö bestäms av vilken typ av miljö vi vistas i. Det kan sedan i miljön finnas sociala spelregler vilka gör att vi kan möta en viss kategori på rätt sätt. Redan när vi möter en individ för första gången kategoriserar vi in dem i en kategori som är baserad på de egenskaper individen har samt individens sociala identitet, med social identitet menas vilket yrke den enskilde innehar exempelvis. Vi skapar en sorts virtuell eller skenbar social identitet hos alla individer vi möter genom våra intryck och erfarenheter men det är enbart våra föreställningar om individen och inte den individen faktiskt är. Våra föreställningar om individen stämmer däremot inte alltid överens med hur individen faktiskt är vilket benämns den faktiska sociala identiteten. Det kan även vara så att en individ har en egenskap som avviker från den kategori som den tidigare har blivit placerad inom. När en individ avviker från de andra blir den ofta utstött från kategorin eller gemenskapen och individen blir då i vårt medvetande till någon som inte längre kan benämnas som normal. De som inte längre blir betraktade som normala stämplas som avvikande från det normala, vilket innebär stigma för individen och är skapande av en omfattande nedvärderande effekt. Det är dock enbart de ej önskvärda egenskaperna som är alltför synbart skilda från hur en viss individ ska vara som leder till stigma, alltså inte alla oönskade egenskaper leder till det. Goffman skriver vidare att begreppet stigma berör relationer mer än enbart egenskaper, då en egenskap som betraktas som icke önskvärd i en viss grupp kan vara ytterst önskvärd inom en annan. För att något ska kunna bli stigmatiserat behöver det alltså finnas ett attribut och ett mönster och däremellan ska det finnas en relation som samverkar. Det finns dock i vårt samhälle egenskaper som är icke önskvärda nästintill överallt (Goffman 2011, s. 9ff).

Det som bedömer vilken standard alla mäts emot och inom vilken kategori som en individ tillhör är ofta de som innehar en viss högre social kategori och utgör själva normen i samhället. En norm som individer kan mätas emot är exempelvis att en kvinna ska vara kvinnlig för att faktiskt ses som en kvinna eller kort sagt som normal (a.a., s. 13f). Det finns inte någon tydlig distinktion mellan stigmatiserade och normala individer, då det är en ständig process som individer kan gå in och ut ur. Det berör till största delen olika perspektiv då någon som har ett stigma i ett visst socialt sammanhang inte har det i ett annat. En individ som bär på ett stigma och som samhället har fördomar emot bär själv på fördomar mot en annan stigmatiserad grupp exempelvis (a.a., s. 149f).

De som är stigmatiserade innehar dock en rädsla för hur andra som i samhället anses vara normala uppfattar dem, och detta är något som vi kommer att ta i beaktande i vår uppsats då det är något som kan skapa svårigheter för socialarbetarna i de arbete med äldre som är utsatta för våld i en nära relation (Goffman 2011, s. 21). Det kan även vara så enligt Goffman att de som anses avvika från resten av samhället inte alltid ser sig själva som avvikande, men det är även ofta som den enskilde kan se att den är avvikande. När en individ inser att den är avvikande eller har en skamlig egenskap så upplever denna skam och försöker skapa och uppvisa en bild av sig själv där den egenskapen eller egenskaperna inte finns med. Den här följden av stigmatisering är även viktig för oss i vår uppsats då detta är något som de som arbetar med de våldsutsatta äldre kan behöva ta i beaktning, då det är möjligt att de äldre försöker uppvisa en bild av att allt är bra. Det inträffar nämligen ofta att de som är avvikande jämför sig med det som betraktas som normalt och ställer då höga krav på sig själv att vara som det normala och skapar ett hat och en nedsättande syn mot sig själv (a.a., s.

15). De som arbetar med våldsutsatta äldre behöver även vara medvetna om den stigmatisering som finns hos de äldre rörande våldet och som kan bli skapande av en typ av tystnad kring våldet.

### 3.2 Ålderism

Ålderism kommer från ordet ageism och blev för första gången använt av Robert Bulter i text år 1969 (Andersson 2008, s. 7). Ålderism beskrivs som fördomar eller stereotypiserade föreställningar baserad på individers ålder som vidare kan leda till diskriminering (Andersson 2013, s. 330). Begreppet gammal associeras med hög ålder, svaghet och skröplighet sedan tidigare menar Sandström (2013). En ålderistisk föreställning om äldre leder till att se de som inaktiva, skröpliga, frigida och utanför det normala samhällslivet. Det finns därför ett stort behov att ändra synen på äldre personer och deras behov idag, då ålderdomen är långt ifrån att bara vara sjuk och bli i behov av vård. Det kan exempelvis vara en 85-årig kvinna som blir misshandlad av sin partner och då är i behov av hjälp som är anpassade för äldre, då det kan vara mer invecklat för individen att flytta till kvinnojourens skyddade boende med tanke på åldern (Sandström 2013, s. 43f; Jönsson & Harnet 2015, s. 22).

Andersson (2013) beskriver att ålderism kan sammanlänkas med de traditionella uppfattningarna om äldre, vilka kan delas in i tre komponenter nämligen affekt som är lika med fördomar, kognitivt som är lika med stereotyper samt beteende som är diskriminering. Författaren menar att för att förstå begreppet ålderism måste man diskutera både fördomar och stereotyper. Stereotyper är något som är nära sammankopplat med fördomar men med skillnaden att fördomar bygger på omedvetna automatiska processer och stereotyper bygger på okunnighet, men det kan även finnas en viss grad av sanning i dem. Det problem som kan finnas med stereotyper är att individer blir bemötta av omgivningen enbart utifrån de egenskaper de förväntas besitta och utan hänsyn till den enskildes egna förmågor, styrkor eller svagheter (Andersson 2013, s. 330f). Jönsson (2009) skriver att fördomar och stereotyper mot äldre kan leda till åldersdiskriminering och det kan då bli ett samhällsproblem, och dessvärre kan diskrimineringen vara svårt att uppmärksamma och dokumentera då äldre inte uppfattar sig som diskriminerade. Detta kan bero på att de äldre saknar den förståelse och kunskap om ålderism som skulle kunna möjliggöra att se diskrimineringen (Jönson 2009, s. 196f).

Jönson (2009) skriver i sin bok *Åldrande, åldersordning, ålderism* att lagar kan leda till ålderism i samhället. Med det menar författaren att människor förväntas att acceptera en svårare och sämre situation när deras behov av stöd anses ha orsakats av naturligt åldrande. Det betyder att samhället stereotypiskt utgår från att yngre medborgare har andra behov i jämförelse med äldre medborgare och att de yngre därför ska ha en starkare rätt till att få stödinsatser. Konsekvensen av detta blir att de äldre hamnar i underordnad ställning i samhället och blir tilldelade en status som icke levande. Stöd och hjälp från samhället till de äldre finns inte i samma omfattning som utbudet av insatser till yngre medborgare, trots att de äldre har ett större behov av att ta del av insatser. I dagens samhälle finns det till exempel en hel del insatser för de yngre våldsutsatta personerna såsom stödsamtal och skyddat boende men när det gäller äldre personer så saknas det specifika insatser. Jönson belyser vidare att baserat på stereotypiska föreställningar om äldre i samhället har de unga medborgarna alltså större möjligheter till att få stödinsatser (Jönson 2009, s. 201ff). Jönson och Harnet menar att det är tänkbart att en i ålderdomen står inför andra utmaningar än i ungdomstiden och av denna

anledning ska det sociala arbetets mål handla om att skapa kunskaper om de risker och sårbarhet som finns bland äldre personer. Man behöver därmed utveckla lösningar som är avsedda för de speciella behoven som finns hos åldersgruppen, som ett exempel kan kunskapen ökas om de möjliga insatserna för äldre som blivit utsatta för misshandel av sin partner under längre perioder (Jönson & Harnet 2015, s. 22). I denna studie används ålderism för att få en förståelse för de fördomar och uppfattningar som riktas mot äldre som kan vidare leda till åldersdiskriminering när det gäller utbud och val av insatser. Ålderism kan också hjälpa till att klargöra vad biståndshandläggare på Socialtjänsten och hemtjänstpersonalen gör för att erbjuda stöd till äldre.

### **3.3 Sammanfattning**

Stigma innebär att en individ kan bli stämplad för att den avviker från det samhället benämner som normalt. Alltså hur samhället i en viss kontext tycker att en individ ska vara, det behöver inte innebära att det är det rätta i alla kontexter, då något som leder till stigmatisering på en plats inte behöver göra det på en annan. Stigma innebär för en individ en oönskad social stämpel som leder till skam, lidande och minskad självuppskattning. Äldre personer kan exempelvis känna skam över det våld som de blir utsatta för och därav inte vilja berätta om det eller söka hjälp för det. Skam kan därav leda till att den äldre inte bryter sig ut ur en destruktiv situation. Det kan även vara en bidragande orsak till att vissa äldre döljer våldet genom att säga att de har ramlat och de blir då även skapande av en bild om att allt är välfungerande i hemmet. Det som kallas för ålderism är fördomar och stereotyper mot en grupp på grund av deras höga ålder som kan leda till diskriminering och negativa attityder. Ett ålderistiskt synsätt leder till att äldres behov inte uppmärksammas eller tillgodoses i en stor utsträckning och kan vidare leda till att de hamnar utanför samhällslivet. Det kan då kopplas till att det inte finns insatser i samma utsträckning för äldre såsom det finns för yngre. Det kan även vara så att de som arbetar med äldre har en viss syn på målgruppens liv som medverkar till hur de arbetar med äldre och i vilken utsträckning de identifierar våld som kan förekomma.

De teorier som vi har beskrivit ovan är relevanta för denna studie då stigma kan tydliggöra en anledning till att äldre våldsutsatta väljer att inte söka hjälp, och varför de inte vill prata om våldet. Det kan även vara av vikt för att få en förståelse för de våldsutsattas vilja att dölja det våld de är utsatta för, då skam är en stark känsla som kan leda till att individer visar upp en annan bild av situationen. Ålderism kan även den vara av betydelse för att få en ökad förståelse för det resultat som vi kommer att presentera i den här studien, då den teorin visar på de stereotypa föreställningar som kan finnas om äldre i samhället. Dessa stereotypa föreställningar kan ha en inverkan på hur mycket våld bland äldre som identifieras samt vilket utbud av samhällsinsatser det finns för äldre som är våldsutsatta.

## **4. METOD**

I denna studie har vi använt oss av en kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer med sex socialarbetare för att besvara studiens syfte. Studien har valt att använda sig av en kvalitativ metod då intentionen inte är att mäta det material som framkommer, utan att istället få en förståelse för hur de yrkeskategorier som undersöks arbetar med äldre våldsutsatta (Ahrne & Svensson

2015, s. 10). I följande avsnitt kommer det urval som studien använt sig av att presenteras samt hur vi har gått tillväga för att kontakta respondenterna och hur den vidare kontakten samt intervjuerna har genomförts. Vidare kommer det att redogöras för den metod som har använts för att analysera det insamlade materialet för studien samt den roll vi har fått in ta som forskare och den förståelse vi haft sedan tidigare. De etiska aspekterna och överväganden som studien har fått beakta kommer även att tas upp och vidare kommer den arbetsfördelning som har gjorts genom arbetet att redovisas.

#### **4.1 Urval och tillvägagångssätt**

Den här studien ska undersöka hur de som kommer i kontakt med våldsutsatta äldre som är 65 år eller äldre hanterar misstänkt partnervåld och vilka insatser som finns tillgängliga för de utsatta. Därför har vi valt att undersöka respondenter som arbetar i Hälsa-, Vård- och Omsorgsförvaltningen (HVO-förvaltningen) samt hemtjänstpersonal eftersom de kommer i kontakt med målgruppen. Detta urval har gjorts för att Ahrne och Svensson (2015) menar att ens studie ska undersöka den sociala miljön som kan ge svar på frågeställningarna. HVO-förvaltningen arbetar med äldre individer i form av att till exempel ge hjälp i hemmet eller fatta beslut om vilken hjälp i hemmet individen har rätt till. Vi har även valt att använda oss av respondenter från mer än en kommun i Skåne för att resultatet inte ska bli enkelriktat, då olika kommuner synliggör och arbetar med våld bland äldre par på olika sätt. Urvalet består av respondenter från fyra olika kommuner, då det har funnits vissa svårigheter att få kontakt med respondenter som har tid att medverka inom tidsramarna för studien.

Den här studien har inte som mål att vara representativ för den undersökta gruppen, då det enligt Ahrne och Eriksson-Zetterquist (2015) skulle krävas fler respondenter. Den här studien har enbart som mål att ge en viss inblick i hur arbetet är med äldre som är utsatta för våld av sin partner, och då studien har respondenter från olika kommuner kan det ge flera olika synvinklar och inte enbart enskildas egna åsikter (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015, s. 42). De biståndshandläggare som studien har valt inom organisationen är de som arbetar med att fatta beslut om bistånd för det ordinära boendet i form av exempelvis hemtjänst. De har valts då de ofta har en mer långvarig kontakt med de äldre än andra typer av handläggare inom organisationen. Den formen av biståndshandläggare arbetar med att ha möten i individernas och främst äldres egna bostäder. Personal som arbetar inom hemtjänsten har vi valt då de i större utsträckning än biståndshandläggare kommer i kontakt med de äldre i deras vardagliga liv.

För att komma i kontakt med respondenterna har vi använt olika tillvägagångssätt. De första två biståndshandläggare som intervjuades kom vi i kontakt med genom att kommunens kundtjänst gav oss telefonnumret till en av deras biståndshandläggare för ordinärt boende som möjligtvis kunde besvara våra frågeställningar. Därefter kontaktades biståndshandläggaren och hon kunde tänka sig att medverka, och hen gav oss även vidare kontakt till en annan biståndshandläggare inom samma kommun som även hade erfarenheter inom undersökningsområdet. Det urval som vi har gjort av samtliga respondenter benämns *snöbollsurval* enligt Ahrne och Eriksson-Zetterquist, då vi har kommit i kontakt med en individ som senare har förmedlat vidare kontakten. Det urvalet vi har valt att använda oss av här kan medverka till att resultatet till viss del inte blir allsidigt då de två respondenterna har kontakt med varandra sedan tidigare, men i och med att vi ska intervjua fler respondenter från andra organisationer får studien

även andra infallsvinklar (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015, s. 41). För att komma i kontakt med den tredje biståndshandläggaren användes ett liknande tillvägagångssätt som med de första två, alltså ett snöbollsurval, men här kontaktades förvaltningen direkt som sedan förmedlades kontakten vidare till biståndshandläggaren. Ett snöbollsurval har även använts för att kontakta samtliga av våra respondenter som arbetar inom hemtjänsten, då vi först fick kontakt med en som arbetar med detta och som därefter gav oss kontakt med två andra från hemtjänsten. Det urval vi har använt oss av enligt Bryman (2018) är alltså inget sannolikhetsurval men då studien enbart ska ge en inblick i hur arbetet med målgruppen kan se ut inom förvaltningen och inte ge någon representativ bild av alla förvaltningar fungerar urvalet ändå för studien. Resultatet kan även styrkas genom att det kommer att sättas i relation till tidigare forskning (Bryman 2018, s. 243f). Den formen av urval som vi har gjort har även varit *målstyrt* då vi har använt oss av respondenter som passar in på vårt syfte och frågeställningar samt kan besvara våra intervjufrågor (a.a., s. 496).

I kontakt med respondenterna har de framfört att de vill genomföra intervjun på deras arbetsplats för att det inte ska kräva för mycket av deras arbetstid, då de har mycket att göra i sitt arbete. I och med detta har vi fått ta med oss en medvetenhet om att detta kan påverka det resultat vi får av intervjun, då de kan framföra svaren annorlunda på sin arbetsplats än om intervjun hålls på en mer neutral plats (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015, s. 42). Samtidigt kan det inge en större trygghet för respondenterna att intervjua på en plats de känner till. Den intervjuform som har använts för studien är semistrukturerade intervjuer, då det i intervjuerna finns en strukturerad intervjuguide med tydliga frågor men att själva intervjun kommer vara öppen för respondenterna att tolka och svara på frågorna olika samt att det kommer att finnas en möjlighet att ställa följdfrågor (Dalen 2015, s. 34f). Intervjuguiden består av frågor såsom hur de definierar och upptäcker våldet, hur misstänkt våld hanteras samt vilka tillgängliga som det finns. Den använda intervjuformen kan ha möjliggjort att det har blivit en större variation på svaren och mer information av respondenterna än om det enbart hade använts en strukturerad intervjuform med slutna frågor. Intervjuerna blev inspelade så att de sedan kunde transkriberas och analyseras.

## 4.2 Analysmetod

Det insamlade materialet från intervjuer med biståndshandläggarna och hemtjänstpersonal har transkriberats för att sedan kunna finna koder som därefter kan tematiseras. Detta för att kunna genomföra en kvalitativ innehållsanalys som har fokus på biståndshandläggare och hemtjänstpersonalens sätt att identifiera våldet bland äldre par. Bryman (2018) menar att transkriberingen underlättar för oss att komma ihåg och göra en noggrann analys av den insamlade datan (Bryman 2018, s. 577). Transkriberingens tillvägagångssätt var sådant att det inspelade materialet lyssnades igenom så att en noggrann transkribering av intervjuerna kunde genomföras. I transkriberingen av intervjuerna har inte fyllnadsord som ehhe eller mm tagits med. Efter transkribering av texten läste vi igenom den ett antal gånger för att kunna hitta koder i den, då läsning av det material som ska analyseras är ett viktigt första steg och hjälper en att göra sig nära bekant med materialet (a.a. s, 707). De koder som har identifierats i denna studie är bland annat *"fysiskt våld"*, *"psykiskt våld"*, *"våld i nära relationer"*, *"interventioner"*, *"skyddat boende"*, *"stigma"* *"okunskap"*, *identifiering*, *"fråga om våldet"* och *"rutiner"* som blev markerade med olika färger.

I denna studie är det viktigt att kunna koda materialet baserat på vad som sägs av hemtjänstpersonal respektive biståndshandläggare. Enligt Aspers (2011) kan kodning underlätta det att se vad olika intervjupersoner till exempel biståndshandläggare eller hemtjänstpersonal har sagt i intervjun som kan vara viktigt för studiens resultat. Författaren menar även att det är av stor betydelse att kunna urskilja vilka olika roller det är som säger och gör vad, och att få kännedom om dessa kategorier är till stor hjälp för vidare analysen (Aspers 2011, s. 168). Den kodning som har använts i analysen i denna studie är öppen strukturerad kodning. Det innebär att vi har utgått från intervjuer och teorier som vi redan hade och samtidigt försökte vi vara kritiska och reflektera över våra förutfattade tankar kring det otillräckliga resurser i dagens samhälle gällande våld i nära relationer bland äldre. Aspers menar att det finns fördelar med öppen kodning som innebär att man kan vara öppen när det gäller vår tolkning av det empiriska materialet utan att påverkas av sina förutfattade meningar (a.a., s. 172). En annan fördel för vår studie med öppen kodning är att en får möjligheten att bryta ner, studera, jämföra och kategorisera det empiriska materialet (Bryman 2018, s. 689). Kodningsarbetet har genomförts med hjälp av marginalmetoden, detta innebär att vi använde oss av olika färger för att markera koder på ett dokument på Google Drive. Varje kod markerades i en färg för att senare kunna välja relevanta delar av materialet för att skapa teman för analysen (Aspers 2011, s. 184f).

Vi valde därefter ut relevanta delar av vårt material och delade upp det i olika teman. För att analysera materialet från de transkriberade intervjuerna har vi använt oss av tematisk analys som enligt Bryman (2018) är ett av de vanligaste tillvägagångssätten gällande kvalitativa material (Bryman 2018, s. 702). Teman för analysen valdes utifrån biståndshandläggarnas och hemtjänstpersonalens erfarenheter av att möta våldsutsatta äldre personer samt deras reflektioner kring våldet. De teman som finns i studien är kopplade till studiens fokus och bygger på de koder som identifierats i det empiriska materialet (a.a. s. 703). De utvalda teman delades därefter in i olika rubriker i resultatet bland annat: *definition av våld i nära relationer, våldets utsträckning bland äldre par, skillnad på våld bland yngre och äldre par, identifiering, kompetens och kunskap samt rutiner och interventioner*. Slutligen kopplades de identifierade koderna och teman till studiens teorier det vill säga ålderism och stigma samt tidigare forskning.

### **4.3 Forskarrollen/förförståelse**

Vi är två socionomstudenter som skriver denna studie och detta leder till att vi under utbildningen har skapat gemensamma synsätt, vilket i sin tur kan ha påverkat vårt val av ämne i studien och även hur vi uppfattar och tolkar det empiriska materialet men det har funnits en medvetenhet kring detta under arbetets gång. Vi har alltså sedan tidigare uppmärksammat våld i nära relationer mellan äldre par och ansett att det inte är tillräckligt uppmärksammat i jämförelse med våld mot barn eller yngre kvinnor. Vi kan även inneha värderingar i form av att det inte finns tillräckligt med insatser som är riktade till äldre individer som är utsatta för våld i nära relationer, men det har vi försökt att vara medvetna om under studiens gång. Vi har under analysen av vårt material för studien varit medvetna om våra värderingar men tror inte att det är något som inte finns med eller speglas i vår studie, då vi har haft värderingar om att ämnet är lågt prioriterat. Den analys och de slutsatser som presenteras i den här studien är därmed inte helt värderingsfri, då ämnet bland annat har valts på grund av något som vi har ett intresse av och tycker är viktigt att belysa. Att studien inte är helt värderingsfri innehar vi en medvetenhet om och Bryman skriver att forskning inte

kan vara helt värderingsfri. Det har därför varit viktigt att under studiens gång reflektera över de resultat som framkommer, då vår förförståelse för ämnet kan medverka till att vi lägger större vikt vid viss fakta. Genom studien har vi försökt vara så objektiva som möjligt för att vår förförståelse inte ska påverka resultatet (Byrman 2018, s. 64f).

#### 4.4 Etik

Enligt vetenskapsrådet (2002) ska forskning genomföras av hög kvalitet och forskaren har ett stort ansvar för att forskningen ska vara moraliskt acceptabelt. I denna studie har vi eftersträvat att undvika utsätta respondenterna för psykiskt och fysiskt skada, förödmjukelse eller kränkning och för att säkerställa respondenternas rättigheter har vi tagit hänsyn till etiska principer. Dessa forskningsetiska principer benämns som informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitet- och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 5f).

Informationskravet har denna studie tagit hänsyn till genom att informera respondenterna om studiens syfte. Studiens syfte och frågeställningar har informerats genom ett informationsbrev med all nödvändig information om studien (a.a., s. 7). Vi förklarade för respondenterna att samtyckeskravet innebär att de har rätt att bestämma över sin deltagande i studien. Detta krav uppnåddes vidare genom att muntligt samtycke om deltagande i studien inhämtades i samband med telefonsamtal samtidigt som frivilligheten att delta förmedlades både i informationsbrevet och i telefonsamtalet. Respondenterna tillfrågades även, om det fanns möjlighet att spela in intervjun (a.a., s. 9). Konfidentialitetskravet uppnåddes i denna studie genom att allt material och analys av data gjordes med konfidentialitet då respondenterna och information om deras identitet har avidentifierats samtidigt som det inte framgår av undersökningen i vilka stadsdelar respondenterna jobbar. Materialet skyddades även så att ingen obehörig skulle kunna ha tillgång till det. I och med att uppsatsen blir publicerad så kan både respondenterna och deras kollegor ha tillgång till att läsa den. För att ytterligare minska risken för identifiering av respondenterna nämndes inte kommunens namn där respondenterna var verksamma eftersom ibland sättet att uttrycka åsikter kan kopplas ihop med en viss person på en arbetsplats (a.a., s. 12). Sista kravet som benämns är nyttjandekravet och det uppnåddes genom att använda allt material endast för forskningsändamål. Nyttjandekravet uppfylls vidare genom att använda de uppgifter som kommer fram enbart i denna studie samt makulera allt material från inspelningar och transkribering efter att studien avslutats (a.a., s. 14).

Trots de ovannämnda grundprinciperna finns det dock saker som det i studien inte kan lovas, till exempel om någon begär uppgifter ur allmänna handlingar. Den myndigheten som förvarar materialet måste då bedöma om uppgifterna får utlämnas (Vetenskapsrådet 2017, s. 40f). För att minimera risken att inte lova något som inte går att hålla sig till informerades alla respondenter att deras deltagande kommer vara helt anonymt, men att uppsatsen kommer förvaras av Malmö Universitet och att en uppsats är offentlig handling eftersom det är en vid myndighet upprättad handling enligt tryckfrihetsförordningen 2 kap. 7§. Detta innebär att utomstående kan begära ut det från universitetet och att det är Malmö Universitet som gör bedömningen ifall uppgifterna får lämnas ut. Respondenterna är också informerade om att uppsatsen kommer att publiceras på DIVA portalen.

Fördelarna med denna undersökning anses väga tyngre än eventuella risker, eftersom denna studie belyser våld i nära relationer bland äldre par vilket är ett samhällsproblem som existerar utan att det har blivit uppmärksammat i en större

utsträckning. Enligt vetenskapsrådet (2002) är forskning viktigt för både individer och samhällets utveckling (Vetenskapsrådet 2002, s. 5). Denna studie ger en utökad kunskap om ämnet samt belyser hur Socialtjänsten och hemtjänstpersonal arbetar med att identifiera våldet bland äldre par och följderna blir att man kan bemöta äldre våldsutsatta individers behov i framtiden.

#### **4.5 Arbetsfördelning**

Under arbetet med studien har en jämn arbetsfördelning varit vår eftersträvan. De olika delarna i uppsatsen har inte skrivits tillsammans, då det har varit svårt med tanke på de korta tidsramar vi har haft för detta arbete. Av denna anledning har det varit nödvändigt med en arbetsfördelning för att öka effektiviteten i arbetet. Båda två har medverkat i samtliga delar av uppsatsen men det har funnits en viss uppdelning i de olika avsnitten. Uppdelningen har gjorts så jämligt som möjligt då vi har strävat efter att skriva halva uppsatsen var. Den största delen av tiden har vi även suttit tillsammans via telefonkontakt och samarbetat samt diskuterat olika idéer. För att kunna läsa varandras texter har vi använt oss av Google Drive och om möjligt kunna göra små ändringar så att våra texter skulle bli sammanhängande. Till kapitlet om tidigare forskning gjordes en gemensam sökning efter litteratur och artiklar samt för metod och teorikapitlet. Hela uppsatsen samt det insamlade materialet har bearbetats gemensamt för att uppnå en jämn arbetsfördelning.

Intervjuguiden som har använts vid våra intervjuer har skapats tillsammans genom diskussioner om vilka frågor som är av vikt och relevanta för syftet med studien samt dess frågeställningar. Det har för studien genomförts sex intervjuer och båda har i den utsträckning som det har varit möjligt strävat efter att närvara. Båda har försökt att närvara då vi är två olika individer som kan komplettera varandra med våra frågor. Vid intervjutillfällena ansvarade var och en för sina frågor som skulle ställas för att var och en skulle få möjlighet att ställa frågor till respondenterna. För att få ut så mycket av respondenterna ställde båda även följdfrågor där det ansågs vara passande. När intervjuerna sedan var gjorda ansvarade vi enskilt för att transkribera tre intervjuer var.

## **5. RESULTAT OCH ANALYS**

I följande avsnitt kommer vi att redogöra för vårt insamlade empiriska material samt analysera det. Materialet som det redogörs för i följande avsnitt kommer att analyseras och sättas i kontrast till den tidigare forskningen som har framförts i ett avsnitt ovan i den här studien. De två teorier vi har valt för studien är stigma och ålderism vilka kommer att vävas in i analysen för att på så sätt kunna öka förståelsen för det resultat som framförs. Först kommer det att presenteras en överblick av ämnet för att få en förståelse för vad respondenternas bas i ämnet består av. Därmed kommer det första delavsnittet att kort presentera deras definition av våld i nära relationer. Vidare kommer det presenteras vilken typ av våld respondenterna anser är mest förekommande och i vilken utsträckning respondenterna tror att våld förekommer bland äldre. Det presenteras även hur ofta respondenterna har kommit i kontakt med våldsutsatta äldre. Ytterligare kommer det i nästa delavsnitt att beskrivas hur respondenterna identifierar våld bland äldre par. Därefter presenterar vi den kunskap som finns om våld i nära relationer bland äldre och som bör finnas bland personal för att kunna identifiera

och hjälpa de utsatta vid förekomst av våld. Avslutningsvis presenteras de yrkesverksammas rutiner som de följer vid misstanke om våld bland äldre par samt de interventioner som finns för målgruppen.

### **5.1 Presentation av respondenter**

Nedan presenteras de sex respondenter som vi har intervjuat för denna studie. Namnen är fiktiva och detta för att kunna aidentifiera respondenterna.

Petra, Cassandra och Eleonora arbetar som biståndshandläggare på Hälsa-, Vård- och Omsorgsförvaltningen i två olika kommuner i Skåne. Greta, Ingalill och Ingrid arbetar inom hemtjänsten i två olika kommuner i Skåne. Deras arbetslivserfarenhet inom områdena varierar mellan tre och 23 år.

### **5.2 Definition av våld i nära relationer**

Våra respondenter blev i början av intervjun tillfrågade att klargöra vad deras definition av våld i nära relationer är. Av de svar vi fick från Greta, Ingalill och Ingrid som arbetar inom hemtjänsten går det att tyda att samtliga innefattar fysiskt och psykiskt våld i sina definitioner. Ingrid gav en väldigt klar och tydlig formulering av vad hon definierar som våld i nära relationer: *“Det är ju mycket olika, asså det finns ju fysiskt våld och psykiskt våld. Just hemma hos vårdtagarna här är det mest psykiskt våld om man ser alltså i familjen, sen är de utåtagerande mot oss”*. Här ovan går det tydligt att urskilja att Ingrid lägger vikten på fysiskt och psykiskt våld i sin definition. Av det hon sa går det även att tyda att det är mest psykiskt våld som hon har kommit i kontakt med under sin arbetstid, och Ingrid har en lång arbetserfarenhet inom hemtjänsten vilket innebär att hon har kommit i kontakt med mycket vilket hon även uttryckte. Dock så förklarar hon att hon inte stött på våld mellan äldre par många gånger utan att det i så fall oftare är att de är utåtagerande mot personalen. Vidare i intervjuerna kunde vi dock tyda att Greta även inkluderar när någon blir styrd mot sin vilja i sin definition och då till förmån för den som styr och Ingalill nämnde även våld som kan komma till följd av missbruk.

När det kommer till de biståndshandläggare som intervjuades beskrev de sin definition av våld som fysiskt, psykiskt och ekonomiskt. Det kan enligt biståndshandläggare Cassandra även vara i form av verbalt eller sexuellt våld. Cassandra nämnde även att: *“Det kan även vara de som är beroende av en viss hjälp och det kan vara en form av våld då man utnyttjar den personen i den situationen. [...] det finns ju försummelse i form av att man inte får sin medicin”*. Cassandra menar i den första meningen att en som äldre och i behov av hjälp kan hamna i en beroendeställning, vilket kan göra dem utsatta. Hon kan även mena här att det inte enbart finns de vanliga typerna av våld som en tänker på utan att det även finns de former som är mer otydliga och svårupptäckta. Det som går att tyda av informationen vi fått här ovan är att biståndshandläggare har en bredare definition av vad våld medan de som arbetar inom hemtjänsten har en vagare definition som mestadels rör psykiskt och fysiskt våld. Att hemtjänstpersonalen har en vagare definition av våld kan bero på att de har mindre kunskap om våld i nära relationer i jämförelse med biståndshandläggare. Det behöver dock inte vara beroende av att de innehar mindre kunskap utan det kan bero på att de enbart nämnde det första de kom att tänka på under intervjun och att de därav kan ha en bredare definition än vad som framkom.

### 5.3 Våldets utsträckning bland äldre par

När det gäller våldets utsträckning bland äldre par är det lite otydligt då samtliga av våra respondenter tyckte att våld är ganska vanligt förekommande, och då i synnerhet bland personer med demenssjukdomar. Såsom Greta från hemtjänsten uttrycker det:

*”Jag tror att det beror på vad man siktar på som våld men att absolut det förekommer i olika grad. Jag tycker det är ganska vanligt. Jag tror alla former av våld är ganska förekommande, så jag menar att det kanske inte är så att de som utsätts eller utsätter andra för våld är medvetna om att beteendet räknas som våld, tänker jag, så att det kanske blir mer förekommande därför.”*

Greta uttrycker att hon tror att våld är relativt vanligt förekommande bland äldre, och då förmodligen i många olika former och att det även kan bli ännu mer vanligt för att inte alla vet vad som räknas som våld. Den som utsätter den andra för våld är möjligtvis inte alltid medveten om att det är våld de utsätter den andra för. Detta har även samtliga respondenter förutom en i vårt empiriska material uttryckt. Ingalill som arbetar inom hemtjänsten uttryckte nämligen följande: *”Jag tror inte att det är så vanligt, jag tror att det förekommer där som är alkoholproblem, svartsjukedrama”*. Här uttrycker Ingalill en motsats till det som övriga respondenter har sagt, vilket är att hon inte tror att det är så vanligt. Hennes svar kan vara beroende av att hon tidigare uttryckt att hon inte har upplevt våld under sin yrkestid inom hemtjänsten. Ingalills svar kan visa på att personliga erfarenheter kan spela en stor roll för vad en upptäcker i sitt arbete.

Respondenterna för den här studien uttrycker att psykiskt våld är det som oftast förekommer bland de äldre våldsutsatta som de har kommit i kontakt med. Vilket Ingrid som arbetar dagligen med äldre individer i hemtjänsten tydligt visar genom följande citat: *”Just dem jag har är där inte fysiskt våld, utan det är bara psykiskt alltså pressar dem hela tiden”*. Ingrid uttrycker ovan att det enbart är psykiskt våld hon har upplevt med de individer hon arbetar med nu. Det här kan möjligtvis sammankopplas med det Greta uttryckt här ovan om att alla inte vet att deras beteende räknas som våld och att psykiskt våld därför kan bli mer vanligt, då det inte lika tydligt är uttalat som en typ av våld. I Montminys (2005) studie framkommer det dock att psykologiskt våld ofta finns i de relationer där det förekommer fysiskt våld, det vill säga att en typ av våld inte utesluter det andra utan det ofta brukar förekomma flera olika former av våld samtidigt. Biståndshandläggare Petra uttrycker relationen mellan psykiskt och fysiskt våld följande:

*“Ofta med äldre par, där man upplever att det finns någon typ av våld i relationen, då har det ju ofta övergått från kanske ett fysiskt våld till mer psykiskt eller att hot om våld för att man har inte längre den förmågan alltså fysiska förmågan att faktiskt kunna slå på sin maka eller make eller partner[...]”*

Det som Petra uttryckt ovan att hon har upplevt visar tydligt att våld kan övergå från fysiskt till psykiskt våld i ålderdomen men att det inte försvinner med åldern. Det som uttrycks här ovan är dock även en antydning till att enbart för att en är äldre orkar de inte längre vara fysiskt våldsamma vilket kan kopplas till den stereotypa bilden på ålderdomen som kommer med ålderism. Här kan enligt Andersson

(2013) uppstå ett problem då man utgår från stereotypiserade föreställningar om att äldre inte är kapabla att utöva våld och att man inte tar hänsyn till deras förmågor, svagheter och styrkor. Det finns alltså en risk för att de som arbetar med äldre kan utgå från sådana föreställningar i sitt arbete med äldre vilket kan påverka deras syn på hur äldre individer kan vara. Det kan därav leda till att de på ett omedvetet plan väljer att inte identifiera det våld som kan förekommer.

Vad det gäller våldets utsträckning mellan könen framkommer det att det är mest män som utövar grövre våld såsom fysiskt eller sexuellt våld mot kvinnor men att de andra typerna av våld som att ha kontroll över den andre, kränkningar, försummelse eller psykiskt våld kan förekomma ganska jämt mellan könen. Vilket visas tydligt genom det biståndshandläggare Eleonora uttryckt under sin intervju: *“[...] för ofta är det ju mannen som utövar våldet, jag generaliserar inte men det är ofta mannen, alltså man sätter in mer insatser så att de får mer avlastning och så att de får mer hjälp i hemmet”*. Här ovan visar Eleonora på att det ofta är mannen som utövar våld, men Greta som arbetar inom hemtjänsten visar även på att kvinnor kan vara starka i förhållandet:

*“Nej, nej faktiskt inte utan det finns ganska många starka kvinnor dessutom som styr och ställer med liksom en stadig hand om man säger så och att då mannen inte har så mycket att säga till då även om han skulle vilja men jag tror att det hade varit så under många år så liksom den kulturen finns i den familjeförhållandet”*.

Vad som Greta uttrycker visar att det kan även vara kvinnor som utövar våld över män och tar den kontrollerande rollen i förhållandet som är en form av psykiskt våld. Psykiskt våld är även den vanligaste upplevda formen av våld bland våra respondenter. Det ska dock noteras att våra respondenter inte anser att kvinnor är de som utövar mest våld. Eriksson (2001) menar även att män är mest utsatta för psykiskt våld enligt statistik men det är då oftast enbart genom enstaka händelser, medan män utsätter kvinnor handlar för mer återkommande och långvarig form av psykiskt våld.

#### **5.4 Skillnad på våld bland yngre och äldre par**

Vad det gäller skillnaden på våld bland yngre och äldre par framkommer det i det empiriska materialet att det inte finns en stor skillnad på våld bland yngre och äldre vilket Eleonora uttrycker på följande sätt:

*“Jag tror det är det samma som det är för yngre. Jag tror inte att det minskar eller ökar för att man blir äldre. [...]. Inte när man kommer upp i medelåldern i alla fall, jag kan inte riktigt uttala mig om de unga, men nej...nejj...jag tror inte det faktiskt, det finns nog mer än vad vi tror [...]. Jag tror att det är mer tabubelagt att prata om det men gentemot makar, för i deras generationen ska man vara tillsammans oavsett och i nöd och lust o såna saker. Jag tror man skiljer inte sig på samma vis”*.

Eleonora uttrycker ovan att hon tror att de äldre har en syn på äktenskapet i form av att det ska hålla genom både nöd och lust. Vidare menar hon även att det var och kan fortfarande vara för dem mer tabubelagt att prata om sina privata relationer med utomstående och att de därför har lärt sig att uppvisa en felfri bild utåt av sina relationer. Detta som Eleonora då uttrycker här kan kopplas till teorin

stigma av Goffman (2001) på så sätt att de för att undvika att bli stigmatiserade och betraktas som avvikare döljer sin utsatthet för omgivningen. Det kan då vara så att de äldre har blivit vana vid att skapa en felfri bild utåt som medverkar till att våld inte upptäcks i samma utsträckning i den åldern. Detta tabu och den höga graden av stigma som kan ha skapats för äldre angående att prata om sitt privatliv med utomstående kan vara en orsak till att de inte söker hjälp på samma vis som övriga generationer. Vilket Greta även uttrycker följande:

*“[...] det har ju lite till kulturen bland äldre att det ska vara bara bakom stängda dörrar och ingen får veta [...]. Jamen lite så, att det är lite tabu för äldre att prata om det [...]. Så det är väldigt svårt för dem att prata om det och att inse det själv, för då blir det liksom en form av acceptans att man levt i en sådan förhållande under hela ens liv tillsammans.”*

Det som Greta nämner här ovan kan tyda på att det är svårare för den äldre generationen att ta till sig något nytt och att då till exempel söka sig till stöd och prata om våldet när de är utsatta, och detta i jämförelse med yngre generationer. Det kan även vara svårt att ta sig ur relationen om en har levt i den under en lång period av sitt liv enligt Greta. Det finns alltså enligt Dunlop et al. (2005) en kultur bland äldre generationen om att man inte pratar om sitt privatliv med utomstående. Sammanfattningsvis uttrycker respondenterna att de tror att våld finns samma uträkning i alla åldrar men att det kan blir mer svårupptäckt bland äldre.

## **5.5 Identifiering**

Baserat på studiens empiriska material är det viktigt att de professionella har kunskap om våld i nära relationer bland äldre för att kunna identifiera våldet och sedan kunna stötta och hjälpa de våldsutsatta äldre individerna. Detta kan kopplas till Eleonoras åsikter om vikten av att ha kunskap om våld i nära relationer bland äldre:

*“Jag tror att det alltid är bra med utbildning om sådana frågor oavsett [...] trots att det är en sådan utbildning som hela tiden måste gå och man måste hela tiden hålla det igång liksom, dels med frågor hur man ska fråga, hur man ska tänka för jag tror att man kan lätt hamna i samma vardag eller mönster annars utan man måste hela tiden få utbildningar för att belysa problemet”.*

Baserat på det Eleonora säger är det viktigt med kunskap och vidareutbildning inom ämnet för de yrkesverksamma, och detta för att kunna identifiera våldet samt bemöta de äldre och deras behov på ett adekvat sätt. Då respondenterna i den här studien har upplevt att psykologiskt våld är mest förekommande går det att sammankoppla med Montminys (2005) studie, då en av hennes slutsatser berör att det är av ytterst vikt att ha kunskap om alla former som det psykologiska våldet kan komma i för att kunna identifiera det. En anledning till att det inte finns så stor kunskap om våld och i synnerhet psykologiskt våld bland de som arbetar med äldre individer kan bero på det Cassandra har uttryckt: *“[...] men att våldet inte belyses på samma sätt som alla andra, faktiskt, det tror jag det är det som är skillnaden”*. Med det här ovan menar Cassandra att våld inte upptäcks på grund av att det inte är ett belyst ämne i dagens samhälle i Sverige. Det som Cassandra har uttryckt kan även vara betydande för i vilken utsträckning äldre väljer att söka sig

till hjälp vilket Erlingsson, Carlson och Saveman (2006) även har tagit upp i sin studie. De har i sin studie poängterat att bristen på en definition av våld bland äldre i Sverige kan anses som ett hinder för de våldsutsatta att söka hjälp. Det här ovan beskriver även Tetterton och Farnsworth (2011) i sin studie som en viktig del av arbetet med äldre våldsutsatta. Detta kan då leda till att mindre våld upptäcks för att äldre inte vågar prata om det och döljer det våld som förekommer. Tetterton och Farnsworth studie (2011) visar även på att det är viktigt att ha en kunskap om de riskfaktorer vilka kan finnas i de äldres liv som kan tyda på att de är våldsutsatta. Detta kan vara av vikt på så sätt att det våld äldre inte berättar om ändå kan bli upptäckt. En av respondenterna i vår studie har visat på en medvetenhet om att det finns vissa riskfaktorer en behöver vara medveten om i sitt arbete, då Eleonora uttryckt följande:

*“[...] Det är riskfaktor att de är i en beroendeställning, det kan vara så att de inte ens kan uttrycka att de är utsatta, det beror på hur man är i kommunikationen och sånt och då är det också svårt och kunna se det eller veta. Det kan till exempel vara svårt att upptäcka om en dement person har varit utsatt för våld.”*

Här ovan beskriver Eleonora att det är en betydande riskfaktor när någon är beroende av någon annan för att få vård av denna och att det även är en riskfaktor om de äldre inte på egen hand kan uttrycka sin utsatthet eller förstå att de är utsatta, vilket är vanligast bland de individer med demenssjukdomar. Dessa riskfaktorer kan men behöver inte tyda på att någon är utsatt för våld, men att en bör vara vaksam på när de faktorerna finns hos de äldre. I sin studie beskriver Jackson och Hafemeister (2011) de ovan beskrivna riskfaktorerna men beskriver även att det finns en del andra riskfaktorer som är betydande att känna till, då de menar att enbart den höga åldern är en riskfaktor samt bland annat försämrad hälsa, nedstämdhet samt isolering. En av respondenterna vid namn Ingrid som arbetar inom hemtjänsten menar att det mestadels är de som bor ensamma som har hjälp i form av hemtjänst och som kan men behöver inte vara isolerade. De som lever i par sköter däremot ofta sitt hem och sig själva på egen hand. Hon menar vidare att hemtjänsten kommer i kontakt med de i en parrelation först när de inte kan sköta sig själva eller den ena parten blir sjuk. Detta menar hon kan medverka till att de inte upplever partnervåld bland äldre i så stor utsträckning i sitt arbete och att det då kan bli svårare att identifiera. Ingrid menar även att det ofta är de som arbetar inom hemtjänsten som har möjlighet att upptäcka om det förekommer våld då biståndshandläggare enbart träffar individen en eller några gånger en kort tid, och de som arbetar inom hemtjänsten träffar individerna dagligen. Detta uttryckte även Greta på följande vis:

*“Hemtjänstpersonal är hos de som har denna insatsen flera gånger i veckan eller flera gånger i dan, så skulle det vara någonting som förekommer så är det oftast något som vi kan se det. Just för att vi är där så pass ofta så blir det en annan möjlighet att upptäcka”.*

Här uttrycker Greta tydligt att det är hemtjänstpersonalen som har större möjlighet att upptäcka våld om det skulle förekomma i med att det är med i de äldres vardagliga liv på ett annat sätt än biståndshandläggare. Det uttrycker även biståndshandläggare Petra:

*“Sen finns det ju säkert mycket man har missat, asså det beror ju helt på vilken typ av kontakt och vilken typ av besök man har, ibland så har man vissa tjänster där man då bara planerar inför hemgång från lasarettet när man har telefonkontakt med en enskilde, då är det jättesvårt att veta och få en inblick i om det är en relation som är inte fungerande eller välfungerande liksom, så det är säkert mycket som har fallit mellan stolarna”*

Här ovan beskriver Petra hur det ofta kan förekomma att våldet inte upptäcks av biståndshandläggare, då det finns olika typer av kontakter som de kan ha med de äldre och en del gånger är det enbart telefonkontakt. Det innebär att det inte alltid är så att de kan se in i de äldres hemsituation och hur de har det och därav kan våld bli oupptäckt. Utifrån Petra och Gretas resonemang ovan, framkommer det en bild av att hemtjänstpersonalen ofta är de som upptäcker våldet, men att det har även hänt att de äldre våldsutsatta själva har uttryckt tydligt att de har varit utsatta. Det har Cassandra även visat genom följande: *“Men det var ju det ärendet vi hade, där uttryckte hon rakt ut själv att både dottern och maken utsätter henne för våld”*. Cassandra gav här ovan ett exempel på ett ärende när den äldre själv har uttryckt sin utsatthet. I det här fallet var det dock så att de från början misstänkte att mannen i förhållandet var utsatta för våld i relationen men det senare visade sig att det var frun som var utsatt av både sin man och dotter. Detta exempel kan visa på att de första signalerna om våld som framkommer kan vara missriktade då det i det här fallet var tvärtemot vad de från början hade misstänkte om. Den första identifieringen behöver alltså inte alltid vara den korrekta och att det kan vara svårt att veta vad som verkligen har inträffat.

Respondenterna blev även tillfrågade om vad de gör vid en misstanke om att den äldre har varit utsatt för våld av sin partner. Samtliga Biståndshandläggare lyfter fram vikten av att prata enskilt med den som misstänks vara våldsutsatt. De kan dock i sitt arbete uppleva en svårighet i att ta upp det då den våldsutsatta ofta bor tillsammans med sin partner och de träffar personalen tillsammans. Zink et al. (2004) förklarar detta som ett hinder för de våldsutsatta att kunna prata om våldet. Han menar även att de äldre våldsutsatta kan känna sig obekväma i att prata om sin våldsutsatthet av den anledningen att ett flertal av de som bor tillsammans träffar vårdpersonalen och biståndshandläggare samtidigt. Detta upplevs som ett dilemma av våra intervjupersoner men att de ändå försöker undersöka problemet genom att vara två biståndshandläggare vid hembesöket. Detta möjliggör att den ena handläggaren kan prata med den misstänkt utsatta och den andra med den misstänkta förövaren enskilt. En annan strategi för att identifiera våldet enligt Eleonora är att använda sig av FREDAs kortfrågor. FREDA är en bedömningsmetod som används i Socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer (Socialstyrelsen 2019). Kortfrågor är en strategi i att identifiera våld och hantera misstankar om våld enligt biståndshandläggare Eleonora och den består av frågor såsom om du:

*“Har du hindrats från att använda rullstol, käpp eller annat hjälpmedel? Har du vägrats hjälp med att ta din medicin, komma till badrummet, komma upp ur sängen, kläder eller få mat eller dryck [...]”*

Här ovan beskriver Eleonora en metod som kan hjälpa de yrkesverksamma i att upptäcka våldet vid misstanke då det finns frågor som kan underlätta för de att ta

upp frågor om våldsutsatthet med de äldre. Eleonora nämner vidare att de inte är så duktiga på att använda de frågorna regelbundet i sitt arbete, men att det är ett bra sätt att kunna identifiera våld på. Det som har framkommit här ovan tyder på att de har utarbetat en metod för att identifiera våld men som inte regelbundet används och att det därför kan upptäckas mindre våld än vad som annars hade kunnat framkomma. Med detta menar vi att det finns många olika typer av våld som är otydliga och svårupptäckta och som det behövs ytterligare metoder och frågor för att kunna upptäcka.

Vid frågan om det finns signaler eller tecken som kan tyda på våldsutsatthet, lyfter Petra upp tecken såsom när personen är sjuk och i en beroendeställning eller exempelvis om de inte får sin medicin. Andra tecken kan vara hygien som inte tages hänsyn till eller blåmärke som bortförklaras. Blåmärken som bortförklaras kan kopplas till det Petra nämnde: *“om man har levt i ett destruktivt förhållande under en lång tid så blir man även duktig på att dölja det”*. Här ovan visar Petra både på att en blir van vid våldet när de levt i det länge och att det då blir lättare för individerna som är utsatta att dölja det våld som de är utsatta för. När de äldre döljer det våld som de är utsatta för använder de sig av olika taktiker och enligt Greta från hemtjänsten kan de vid en förfrågan om vad det är för blåmärke på armen påstå att de slog sig på dörren när de skulle gå in. Greta uttrycker det på följande sätt:

*“Ofta man hör det att de förringar det, genom att säga att det var ju ingenting, det var inget speciellt, jag slog mig i dörren på vägen in eller nåt sånt. Det är inte så ofta att vi misstänker att de hade varit utsatta för våld”*.

Det finns en antydning i ovanstående resonemang här till att de äldre beskyller annat för sina skråmor och förringar därmed våldet de kan ha blivit utsatta för. Även biståndshandläggare Cassandra och Eleonora framförde att en bör vara mer uppmärksam när de äldre faller ofta och har många blåmärken. Även Tetterton & Farnsworth (2011) menar att det är av vikt att vara vaksam på de taktiker som de äldre kan ha använt sig av för att hantera det våld de har blivit utsatta för. Biståndshandläggare Eleonora nämnde ett exempel på när de har identifierat att allt möjligtvis inte står rätt till i relationen mellan makarna genom olika signaler. I det här fallet var det så att de inte kunde skicka brev till frun i relationen då hon inte ville att det skulle skickas hem. Här menar biståndshandläggaren att en måste vara vaksam på de små signalerna och därefter komma fram till andra lösningar samt försöka att prata med de enskilda.

De taktiker som de äldre använder sig av för att dölja våldet kan vara i relation med Erving Goffmans (2011) teori stigma. De som är stigmatiserade innehar ofta en rädsla för hur de blir beaktade av samhället, vilket kan vara medverkande till att de inte vill berätta att de är utsatta för våld och använder taktiker för att dölja det då de inte vill bli stämplade med stigma. När en individ upplever skam över att den är våldsutsatt kan det medverka till att de skapar och uppvisar en bild av att allt i deras förhållande är välfungerande. Biståndshandläggaren Cassandra nämnde även att det för de äldre kan vara ett tabubelagt ämne, något som ska hållas inom äktenskapet och att man inte skiljer sig på samma vis i den generationen utan att man ska hålla ihop.

Det som vissa av studiens respondenter lyfter fram om att de äldre ofta skadar sig eller ramlar för mycket kan kopplas till ålderism, på så sätt att socialarbetare kan reagera olika på enskilda iakttagelser. Det kan alltså finnas en risk för att utgå från stereotypa föreställningar om äldre när de skadat sig och det kan enligt Andersson (2013) leda vidare till diskriminering. De stereotypa föreställningarna kan leda till att de tror på den äldres bortförklaring och inte undersöker händelsen mer, utan tänker att de äldre är mer ömtåliga och har lättare för att ramla. En av respondenterna som arbetar inom hemtjänsten nämnde att: “[...] alltså ofta så beror det ju på fall och sånt men däremot så har jag inte varit med om att en äldre skulle ha sagt att den blir slagen, det är väldigt.... sällan”. Det citatet är ett exempel när de professionella i sitt arbete kan förutsätta att skadan beror på att den äldre har ramlat eller liknande och tror då på när den äldre möjligtvis bortförklarar vart skadan egentligen kommer ifrån. Här kan då kunskap om våld i nära relationer vara av betydelse för att kunna identifiera och upptäcka att det är våld som förekommer.

## 5.6 Kompetens och kunskap

Det empiriska materialet visar att våra intervjupersoner delvis har kunskap om våld i nära relationer bland äldre och vad som ska göras vid misstanke om våld. Samtliga Biståndshandläggare var överens om att det är hemtjänstpersonal som kommer i kontakt med de äldre dagligen och därför är det viktigt att hemtjänstpersonalen får utbildning i ämnet. Biståndshandläggare Cassandra antyder att:

*“Något som jag tror att det är kanske en fördel är att hemtjänst får utbildning om våld och får se, för att de möter personerna dagligen och kan se vissa saker som vi aldrig uppfattar. Och det är de som är egentligen närmast de på det sättet och jag tror att det hade varit till fördel och jag tror att mycket hade kunnat belysas också, vissa signaler och sånt här som kanske vi hade kunnat få in här också”.*

Det går även att tolka från det som Cassandra uttrycker att biståndshandläggare ofta innehar en större kunskap än de som arbetar inom hemtjänsten men att de inte kommer i kontakt med de äldre i samma utsträckning som de inom hemtjänsten gör. Utbildning om våld i nära relationer uttrycks vara en fördel om personal från hemtjänsten får med sig då det kan leda till att de upptäcker mer signaler om att det kan förekomma våld vilket kan vidare underlätta det för de att rapportera våldet. Greta som arbetar inom hemtjänsten menar att:

*“När jag var yngre och jobbade mer frekvent i hemtjänsten så var jag ganska oinsatt och då pratade man inte lika mycket om det i samhället heller om vad som skulle kunna vara tecken på våld av olika slag utan då var jag mer insatt på är det fysiskt våld så är det våld men det var inte mycket tydlig att det skulle kunna vara psykiskt eller materiellt osv. så då tänkte jag inte på det. [...] men efter att jag börjat på socionomprogrammet då så läser jag våldet på ett annat sätt och då gör det att man ser tecken och ja, det är en möjlighet att upptäcka våldet.”.*

Här visar Greta mycket tydligt på vilken betydelse utbildning om våld i nära relationer har för att upptäcka våld och inte enbart fysiskt våld, vilket hon menar annars kan vara det en tänker på när en tänker på våld. Hon visar även på att nu

när hon har mer kunskap inom ämnet hade hon möjligtvis kunnat upptäcka mer än vad hon gjorde då, vilket hade kunnat leda till fler individer fått hjälp. Det går att tyda av det som uttryckts ovan att kunskap bland dem som arbetar inom hemtjänsten kan leda till att våldsutsatta inte får den hjälp de skulle vara i behov av. Biståndshandläggare Eleonora uttrycker även detta på följande sätt: *“Sen tänker jag om man inte får utbildning i det så ser man inte det, som till exempel hemtjänstpersonal och sånt om de inte får utbildning kan de inte upptäcka våldet”*. Detta visar ännu mer tydligt att det är mycket svårt att uppmärksamma signaler om våld i fall en inte får någon utbildning om det. Även Zink, Jacobson, Regan och Pabsts (2004) belyser i sin studie vikten av att ha tillräcklig kunskap om ämnet för att kunna identifiera samt upptäcka våldet. Författarna menar att bristande kunskap om våld i nära relationer bland äldre kan medverka till att de som är utsatta för våld inte får den hjälp de är i behov av. Det kan kopplas till att de som arbetar inom hemtjänsten inte alltid har så stor kunskap i detta ämne och därav kan ha svårt att upptäcka våldet och då får de äldre inte den hjälp de är i behov av. Erlingsson, Carlson och Saveman (2006) menar att en brist på kunskap inom området även kan leda till vanvård av de våldsutsatta äldre, samt att det kan bli svårt att anta sig en stödjande roll med målgruppen utan kunskap om deras situation. Om en som arbetar med målgruppen inte heller har kunskap om att våld även kan förekomma i denna åldersgrupp kan den syn som kan finnas på äldre individer genom ålderismen medverka till att inte se de äldre som kapabla att utsätta andra för våld, eller att de nu är för skröpliga för att utsätta någon annan enligt Andersson (2013).

## 5.7 Rutiner och interventioner

Baserat på det insamlade materialet från intervjuerna är det viktigt att alltid ställa frågor om våldsutsatthet när man upptäcker tecken som väcker misstankar om att våld förekommer i relationen. Petra menar att det kan vara en fördel att vid misstanke kontakta en som är specialiserade på att arbeta med våld i nära relationer, då hon menar att hon själv som biståndshandläggare inte har resurserna att hantera det som kan framkomma. Det finns därför enligt Petra en rutin för biståndshandläggare i kommunen när de upptäcker våld i nära relationer. Petra uttrycker att:

*“Vi har ju en rutin för att, vi har ju en kontakt för i individ och familj som socialsekreterare som vi tar kontakt med då och som är väldigt... hennes inriktning är att jobba mot det här, så att hon tar kontakt då enligt önskemål. Asså jag brukar fråga då vid hembesöket om det är läge eller om man kan liksom gå undan lite grann med personen som uppger att det är en svår situation eller en våldsamt situation och fråga om det går bra att vi tar en kontakt”*.

Biståndshandläggare kan då enligt Petra ta en kontakt med en socialsekreterare som har kompetens inom just våld i nära relationer. Socialsekreteraren kan därefter ta en vidare kontakt med de våldsutsatta äldre, det kan även vara så att den äldre tar kontakten med socialsekreteraren på egen hand. Något som samtliga intervjupersoner dock pekar på är att de våldsutsatta äldre personer alltid måste samtycka till att kontakter ska tas eller att få hjälp. Biståndshandläggare kan aldrig ta kontakt med socialsekreteraren på egen hand eller göra en anmälan utan att de pratat med den berörda först och fått ett samtycke. Cassandra uttrycker: *“Vi behöver ju alltid samtycke [...] men det är inte alltid man får samtycke”*. I sådana omständigheter när biståndshandläggare inte får den äldres samtycke försöker de

visa förståelse och planera för eventuellt framtida omständigheter om den våldsutsatta personens situation skulle förvärras. Såsom biståndshandläggare Cassandra uttrycker det är det viktigt att bibehålla kontakten med de som är utsatta för våld så att de vet att de fortfarande kan höra av sig även om de har tackat nej till stöd. Detta uttrycks följande av Cassandra:

*“På vissa fall känner man kanske att vi behöver fortfarande hålla kontakt, för man vill inte heller stänga dörren när man vet att där är en känsla om någonting liksom, så att det är ändå viktigt att man bibehåller den kontakten, kanske ringa någon gång då och då så att den personen vet att den kan fortfarande höra av sig. Man vill inte lämna den personen med känslan att så.... ja nu är du själv igen...ja men att sträcka ut en hand är viktigt, tycker jag”.*

Det som Cassandra uttrycker om att visa förståelse för de våldsutsattas situation kan kopplas till Tetterton och Farnsworths (2011) studie då de menar att de professionella bör ta hänsyn till att den utsatta personen inte vill berätta om sin utsatthet för att ofta vill den äldre vara lojal mot sin familj eller att personen är beroende av den som utövar våldet. I sådana omständigheter menar Tetterton och Farnsworths (2011) att det är viktigt att respektera de våldsutsattas inställning samt informera om möjligheten till att få stöd i framtiden kvarstår om de skulle ändra sin inställning annars kan de professionella missa möjligheten att hjälpa den våldsutsatta individen. Det bör även finnas en medvetenhet kring att de äldre våldsutsatta kan känna sig mer obekväma att prata om våldet med en främling och att det även kan bero på en rädsla för att bli stigmatiserade. Ingrid som arbetar inom hemtjänsten menar att de brukar gå efter följande rutin inom hemtjänsten i den kommun hon arbetar i:

*“Först brukar vi diskutera det i gruppen, asså om en kollega har samma vårdtagare, har du märkt något där, jag upplever det så och så och så. Ja, vad det är som pågår och hur de upplever det och får man liksom ingen rätsida så får man ju gå vidare med det alltså till chef och biståndshandläggare och att de får ta vidare kontakter”.*

Det här ovan visar att hemtjänstpersonalen inte kan göra så mycket mer i sitt arbete än att rapportera våldet vidare. Det är i de här fallen deras chef som får ta vidare kontakter med de som behövs, men om våldet är särskilt allvarligt så får hemtjänstpersonalen kontakta polisen direkt. Ibland försöker de däremot att uppmana de äldre att prata om våldet de har varit utsatta för. Under intervjun berättade Ingrid om ett tillfälle när de tog hand om två makar och där damen alltid påpekade att de aldrig hade bråkat under de 50 åren de hade varit gifta. I det hon berättade i detta exempel visar hon på att även hemtjänstpersonalen kan försöka vara till hjälp:

*“För något år sen så hade vi ett par där damen, hon alltid påpekade ‘Vi har aldrig bråkat, under alla 50 åren vi har varit gifta’. [...]. Vi observerade det ett tag och sen så började vi liksom att försöka säga till henne att du måste ju också säga ifrån, men hon var så van vid detta”*

Här menade då Ingrid att anledningen till att de aldrig bråkar förmodligen var att hon alltid höll med sin make och att de som arbetade med paret trodde att det

alltid hade varit så i förhållandet. Med detta här ovan kan Ingrid även mena att de äldre har svårt att ändra på sin nuvarande situation då de har blivit vana. Dunlop et al. (2005) menar även i sin studie att många av de äldre respondenterna kände att det redan var försent att ändra på den nuvarande situationen, vilket kan vara ett hinder för den äldre att söka hjälp. Ingrid förklarar att det första de brukar göra är att försöka prata med de äldre om de misstänker att något inte står rätt. Ingrid uttrycker: *“Sen beror det ju på vart de är mentalt, för det är ju äldre vi pratar om och de glömmet och går in i det gamla igen”*. Hon menar här att det är äldre som berörs i frågan och att de ofta kan glömma och gå in i hur det var förr. Detta kan kopplas till Bulters begrepp ålderism som finns i Anderssons (2008) bok, vilket innebär att man kopplar ålderismen med stereotypiserade föreställningar och ser de äldre som inaktiva och skröpliga. Med detta menas att de som arbetar med äldre kan ha en viss syn på hur äldre är som kan sammankopplas med att Ingrid nämnde att de är äldre och att de exempelvis kan glömma hur man ska bete sig. Med detta menas det dock inte att det Ingrid uttryckt inte alls stämmer överens med verkligheten men att det hon uttryckt kan tyda på en viss syn på äldre individer som påverkas av ålderism. Andersson (2013) menar att det kan finnas en viss grad av sanning i stereotypiserade föreställningar men problemet är att individer kan bli bemötta enbart baserat på de förväntade egenskaperna och att omgivningen bortser från deras styrkor och svagheter. Risken som då kan uppstå om en utgår från dessa föreställningar är att de bemöter äldre med ett ålderistiskt förhållningssätt utan att vara medvetna om det. Detta kan vidare leda till att äldre känner sig diskriminerade eller orättvist behandlade.

Slutligen menar studiens respondenter att våld i nära relationer bland äldre par är ett outtalat problem och att det av den anledningen inte finns några tydliga rutiner eller specifika insatser riktade just till denna målgrupp. Greta uttrycker följande:

*“Vi har inga tydliga eller direkta eftersom att det är ett ganska outtalat problem[...]. Att vi inte kan göra så mycket mer för vi bara utför insatserna som biståndshandläggarna har bestämt däremot skulle det vara något akut så kan man ringa polis [...]”*.

Det går att tolka att Greta här ovan uttrycker att de som arbetar inom hemtjänsten inte kan besluta vilken form av insatser de äldre får ta del av eller påverka det, då de enbart utför den hjälp som biståndshandläggare har givit. Det finns dock inte så många insatser riktade till äldre våldsutsatta individer som det skulle behövas eftersom hemtjänstpersonal enbart kan utföra de insatser som någon annan bestämmer har de inte resurser att kunna avhjälpa våld. Det är även så att det inte finns så många insatser mot våldsutsatthet riktade till äldre individer enligt Tetterton och Farnsworth (2011). Att det inte finns insatser riktat till äldre våldsutsatta individer kan även kopplas till ålderism då man bortser från att anpassa insatser baserat på äldres egna behov. Jönsson (2009) menar att de äldre förväntas acceptera sämre livsvillkor när deras behov av samhällsinsatser har orsakats av ålderismen. Detta kan kopplas till det Cassandra menar när hon uttrycker att det inte finns särskilda insatser för våld i nära relationer mellan äldre. Cassandra nämner som ett exempel på att det inte finns anpassad hjälp till äldre och när dilemma kan uppstå:

*“Sen ibland är det svårt, för är det ett skyddat boende så ska det ju vara skyddat och när du blandar in hemtjänst så vet du att det finns ett dilemma för hemtjänst kommer utifrån och helt plötsligt så vet*

*kanske många i kommunen att jaaa... det är ett skyddat boende där”.*

Det kan då till exempel vara svårt för en äldre att bo på ett skyddat boende om den har hjälp i form av hemtjänst då den skyddade adressen och vart individen bor då bryts, då hemtjänsten behöver adressen för att kunna utföra sitt arbete. Det kan bli ett problem att det ofta inte går att placera individer med hjälp i form av hemtjänst på ett skyddat boende om de är mycket våldsutsatta för då kan de inte komma ifrån den destruktiva situationen. Det finns en syn på äldre som icke aktiva och det går att sammankoppla med det Sandström (2013) menar med att synen på äldre personers behov behöver ändras för att det inte bara är behovet av vård och omsorg som följer med ålderdomen utan även andra typer av hjälpbehov mot olika utsattheter exempelvis. Detta kan enligt Jönson (2009) leda till diskriminering på så sätt att yngre ses ha ett större behov av samhällsinsatser i jämförelse med den äldre gruppen och det kan bero på en stereotypisk syn på äldre i samhället. Vidare menar även författaren att lagar kan bidra till ålderismen, på så sätt att de inte kan få den anpassade hjälp de är i behov av. Det kan då i det här fallet gälla lagar som handlar om vilket stöd våldsutsatta har rätt till, då den hjälp som finns mestadels berör yngre individer.

Cassandra menar att de ofta försöker lösa frågan om skyddat boende på så sätt att individen istället kan komma till ett särskilt boende, det vill säga äldreboende, om det inte finns möjlighet för den äldre att bo på ett skyddat boende. Det som kan vara en svårighet här är att alla inte har rätt till att komma till särskilt boende då de måste ha ett omfattande vårdbehov. Cassandra nämner under intervjun ett exempel på när en individ har fått komma till särskilt boende för att komma ur sin utsatthet:

*“[...] vi försöker ibland att lösa det så att vi har placerat en del på särskilt boende så då har vi gått in och löst det egentligen men det är ju de som ska lösa det. Och det är ett problem för ofta vill de inte lämna kanske kommunen och så men samtidigt vill de inte vara nära mannen, någon har vi placerat i en annan kommun också där vi har särskilt boende eller äldre boende och då orkar inte mannen cykla dit, så löste det sig så”.*

Det här ovan kan kopplas till ålderismen då det här finns en tydlig bild av att äldre kan ha svårt att ta sig till en annan plats för att han i det här fallet inte orkar cykla dit. Dock om han verkligen skulle vilja det så kan han ta en taxi dit. Cassandra menar vidare att det i särskilt boende inte går att hemlighålla en adress eller hindra personer från att komma in och hälsa på, utan att det är öppet för alla vilket kan bli ett dilemma. Det kan vara ett dilemma på det sättet att man inte riktigt kan skydda den våldsutsatta personen på den typen av boende samtidigt som man är medveten om att detta är den enda lösningen som fungerar. Montminy (2005) menar även i sin studie precis som biståndshandläggare Cassandra att det bör finnas tillgång till skyddat boende för äldre individer, dock är det inte många äldre idag som kan använda sig av skyddat boende. Biståndshandläggare Eleonora samt Cassandra nämner även de olika insatser som finns att tillgå för dem som arbetar inom deras område och det är oftast i form av hjälp i hemmet. Då våld exempelvis kan uppkomma på grund av att det är en ansträngd situation hemma i form av att den ena är vårdgivare till den andra, vilket kan utlösa frustration som kan leda vidare till våld. Dessa situationer kan även uppkomma på grund av att den ena

parten har drabbats av demens, vilket kan medverka till att den med demens blir våldsamt eller att den som tar hand om individen blir frustrerad och möjligtvis sedan våldsamt. De möjliga insatser som då kan erbjudas är i form av avlastning i hemmet, korttidsboende eller andra hemtjänstinsatser som kan vara avlastande.

Det som sammanfattningsvis kan tydas av våra respondenter är att de inte har ett så stort handlingsutrymme. Det framkommer även av resultatet att de som arbetar med äldre inte har den kunskap som behövs för att hantera situationer när det kommer till våld i nära relationer bland äldre, utan de får hänvisa vidare till de som har speciell kompetens inom området. Det krävs ändå att de som arbetar med äldre har med sig en kunskap om fenomenet för att kunna identifiera våld. Avslutningsvis framkommer det även att våld bland äldre är ett outtalat problem och att det inte finns några specifika samhällsinsatser för att hjälpa de äldre som är utsatta.

## 6. DISKUSSION

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka och analysera hur biståndshandläggare inom HVO- förvaltningen och hemtjänstpersonal arbetar med identifiering av våld i nära relationer bland äldre par. Ambitionen var även att undersöka om det finns insatser specifikt riktade till att hjälpa äldre som är utsatta för våld i nära relationer. De frågeställningar som vi har använt oss av för att få svar på vårt syfte är:

- Hur identifierar handläggaren våldet mellan äldre par?
- Hur arbetar socialarbetare med äldre personer som är våldsutsatta eller våldsutövande i en nära relation?

För att undersöka vår frågeställning har vi intervjuat sex respondenter varav tre arbetar som biståndshandläggare inom HVO- förvaltningen i avdelningen för ordinärt boende och tre arbetar inom hemtjänsten.

Resultatet av den här studien har visat på att våld bland äldre par inte ofta blir identifierat men att de som arbetar med målgruppen och då speciellt biståndshandläggare arbetar för att identifiera våldet. Det har framkommit att biståndshandläggare och hemtjänstpersonal tror att en del våld faller mellan stolarna och inte blir upptäckt, beroende på vilken kontakt de har med de äldre. Med det menar biståndshandläggare att de ibland enbart har telefonkontakt med de äldre och då inte ser hur de har det i hemmet). Vidare menar samtliga respondenter att det är hemtjänstpersonal som har största möjligheten att upptäcka våld i nära relationer bland äldre par, då de arbetar i äldres hem och nära dem. Biståndshandläggare har inte samma långvarig kontakt med äldre och därav kan mycket våld förbli upptäckt. Dock har det framkommit att biståndshandläggare i den här studien innehar mer kunskap om våld i nära relationer och har större potential att upptäcka våld i jämförelse med hemtjänstpersonal. Det kan därav medverka till att våld inte upptäcks på grund av okunskap bland hemtjänsten som arbetar närmast målgruppen. Det har även framkommit av både biståndshandläggare och hemtjänstpersonalen i vår studie att de som arbetar inom hemtjänsten bör bli mer utbildade i ämnet för att kunna upptäcka våld som förekommer i hemmet. Det finns många olika former av våld som kan förekomma

och det krävs därför att det finns en kunskap om våldets alla former hos dem som arbetar med målgruppen för att inget ska bli oupptäckt. Det framkom i den här studien att respondenterna som arbetar inom hemtjänsten främst tänker på fysiskt våld men även psykiskt våld, det finns dock många fler former av våld än dessa. Det finns våld i form av bland försummelse och ekonomiskt våld, så för att mer våld ska kunna bli identifierat behövs därför mer kunskap om våld i nära relationer. Det är även av vikt att det finns en kunskap om vilka riskfaktorer som kan leda till olika former av våld eller som kan tyda på att det förekommer våld. Våra respondenter nämnde bland annat beroendeställning till någon annan på grund av sjukdom eller ålderdom som en riskfaktor för äldre att bli utsatta för våld.

Det finns som tidigare nämnts ingen tydlig definition om våld bland äldre i Sverige vilket även det kan vara en bidragande orsak till okunskap och att en del våld inte upptäcks. Detta kan vara en bidragande orsak till det som vi har upptäckt i vårt resultat, då det finns en viss oenighet mellan respondenterna i vilken utsträckning de tror att våld bland äldre par förekommer. En av respondenterna har nämligen uttryckt att våld inte är vanligt bland äldre par och att det är vanligare i yngre generationer. Samtliga av de andra respondenterna nämnde dock att de tror att det är vanligare med våld bland äldre par än vad en kan tro.

Det har visat sig genom vår studie att hemtjänstpersonal och biståndshandläggare använder sig av olika tillvägagångssätt för att identifiera våldet samt vilka rutiner de sedan går efter. För att identifiera våldet använder biståndshandläggare och hemtjänstpersonal olika taktiker som exempelvis att fråga den som misstänks vara utsatt om hen har upplevt våld i sin relation, rådfråga andra kollegor och speciellt de som är utbildade inom ämnet, försöka prata enskilt med den individen som misstänks vara utsatt för våld genom att dela parterna med hjälp av en annan kollega. De försöker att identifiera våld genom att uppmärksamma tecken som kan tyda på våldsutsatthet som exempelvis ett blåmärke, då det kan tyda på att den äldre döljer våld eller bortförklarar det. Biståndshandläggare kan även i sitt arbete försöka bygga upp en relation med de våldsutsatta genom att ha telefonkontakt. Biståndshandläggare brukar även försöka visa förståelse och prata med de våldsutsatta om att möjligheten att få stöd kvarstår om de utsatta skulle ändra sig eller om de skulle behöva hjälp. Hemtjänstpersonal brukar kontakta sina chefer när de misstänker att det förekommer våld, då de själva inte kan göra så mycket för att hantera våldet utan att chefen får ta vidare kontakt med de som är ansvariga. En av de vidare kontakter som deras chefer brukar ta är med den ansvariga biståndshandläggare för den äldre individen. Biståndshandläggare för ordinärt boende nämner dock de att de ofta får ta vidare kontakter med socialsekreterare som är specialiserad inom området våld i nära relationer då de inte har de resurser eller den kunskap som behövs för att hantera våldet på egen hand.

Det har framkommit i resultatet att våld i nära relationer bland äldre är ett outtalat problem och av denna anledning finns det inte anpassade insatser just till den äldre gruppen. Sveriges kommuner erbjuder inte specifika insatser som är riktade mot våld i nära relationer bland äldre par. I och med att det inte finns specifika insatser till äldre försöker biståndshandläggare ibland lösa de på egen hand för att minska eller förhindra det våld som förekommer, bland annat genom placering på ett särskilt boende, hjälp med avlastning när den ena är sjuk och den andra måste ta ansvar för den som är sjuk. Det som kan vara ett problem med det här tillvägagångssättet är att alla äldre individer inte har rätt till särskilt boende, utan

de måste vara relativt dåligt därefter för att få plats på ett sådant boende. Det är även så att ett särskilt boende inte är ett skyddat boende så vem som helst kan komma och gå på det boendet. Detta innebär alltså att de som inte kan bo på ett skyddat boende på grund av ett omfattande hjälpbehov men att de ändå inte har rätt till särskilt boende hamnar mellan stolarna. Vilken hjälp får då de som inte kan få någon av de här insatserna? Biståndshandläggare får alltså ibland gå efter vad de själva tycker är nödvändig hjälp i de här fallen och det kan leda till diskriminering av äldre. Då det kan vara så att inte alla får den hjälp de är i behov av för att komma ifrån det destruktiva förhållandet. Om de äldre inte har rätt till eller möjlighet att flytta till någon typ av boende kan biståndshandläggare ge dem hjälp i hemmet genom avlastande insatser om det är så att våldet har uppkommit på grund av en ansträngd vårdssituation. Om det däremot är så att våldet alltid har förekommit men först nu har uppmärksammats för att någon har kommit in i deras hem och hjälper till, hur gör biståndshandläggare som arbetar med dem då? Då handlar det inte om en ansträngd vårdssituation och kommer inte att lösas genom avlastande insatser i hemmet, då våldet alltid har förekommit. Om de enskilda inte har någon typ av insats i hemmet blir våldet möjligtvis aldrig uppmärksammat. De som inte har någon form av hjälp i hemmet och aldrig kommer i kontakt med samhällets insatser hur får de hjälp? Om de äldre har alltid varit utsatta kommer de möjligtvis inte att söka hjälp själva och detta kan leda vidare till att utsattheten kan lättare fortgå då de inte har kontakt med samhället. Det kan vara svårt att hjälpa våldsutsatta äldre då det finns en bild i samhället av att det inte förekommer våld i den åldersgruppen. Det som även kan vara en svårighet i arbetet med de våldsutsatta är att alla beslut gällande den äldres situation måste fattas i samråd med den äldre själv. Om de äldre inte samtycker till ett stöd så kan detta leda till ett dilemma då samhällets stödinsatser inte kan tvinga de utsatta att lämna ett destruktivt förhållande eller att ge dem hjälp mot deras vilja. En del av de utsatta äldre individerna vill inte ta del av den hjälp som kan erbjudas och vill inte prata om det våld de har varit utsatta för och detta kan vara på grund av känslor av skam och skuld. Även skam och skuld kan vara en av de bidragande orsakerna till att äldre aldrig söker hjälp.

Vi är medvetna om att våld i nära relationer är ett allmänt samhällsproblem som förekommer inom alla olika åldersgrupper och att det har blivit en större uppmärksamhet kring detta i samhället. Det som vi dock har kunnat tyda av vårt resultat är att våld i nära relationer bland äldre par inte är lika uppmärksammat i samhället. Det verkar som att det i samhället finns fördomar om att våldet skulle sluta när människor går i pension, men verkligheten tros inte stämma överens med det. Vår uppsats har visat på att det förekommer våld även bland äldre individer men att det för den åldersgruppen saknas anpassad hjälp, då de ibland kan vara i behov av annan form av hjälp i jämförelse med andra åldersgrupper. Avslutningsvis anser vi att äldres behov av anpassade samhällsinsatser gällande våld i nära relationer bör uppmärksammas. Vi anser att om dessa behov inte tillgodoses kan detta leda till sämre hälsa hos de äldre våldsutsatta individerna.

Vi anser även att denna typ av forskning bör göras i en större utsträckning i framtiden. Baserat på det som framkommit i denna studie kommer de våldsutsatta ofta i kontakt med sjukvården först när de får skador. Det hade därav varit intressant med vidare forskning om hur sjukvårdspersonalen reagerar när de möter äldre individer som är våldsutsatta. Det hade även varit intressant om vidare forskning undersöker äldre personers perspektiv när det gäller kontakt med hälso- och sjukvården samt personalens bemötande i kontakt med de våldsutsatta. Det

kan även vara av intresse att undersöka de våldsutsatta äldres upplevelser av att vara utsatta för våld i nära relationer samt deras förhållningssätt till samhällsinsatser som erbjuds. Vi tycker även att studier om våld i nära relationer bland äldre bör göras i flera olika kommuner för att på så sätt få en uppfattning om hur det ser ut i andra delar av landet när det gäller utbud av resurser och bemötandet. Detta kan vidare leda till att ämnet uppmärksammas i en större utsträckning. Genom att uppmärksamma ämnet och sprida kunskap om det hjälper det även de äldre våldsutsatta individerna att sätta ord på övergreppet och söka hjälp. De äldre kan även få en uppfattning av hur övergreppet kan leda till olika typer av hälsoproblem samt vikten av att bli bemött med respekt av de professionella.

## 7. REFERENSER

Ahrne, G. & Eriksson-Zetterquist, U. (2015), Intervjuer. I boken: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber.

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015), Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I boken: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber.

Andersson, L. (2008). *Ålderism*. Malmö: Studentlitteratur

Andersson, L. (2013), Ålderism. I boken: Andersson, L. (red.), *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur AB.

Aspers, P. (2011), *Etnografiska metoder*. 2:a uppl. Liber AB.

Beaulaurier, R.L., Seff, L.R. & Newman, F.L. (2008), "Barriers to help-seeking for older women who experience intimate partner violence: A descriptive model", [Elektronisk]. *Journal of women & aging*, vol. 20, (no. 3–4), pp. 231–248.

Tillgänglig:

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08952840801984543?needAccess=true> [Hämtad: 2019-11-29]

Bravell, M. (2014), *Äldre och åldrande- en grundbok i gerontologi*. 2:a uppl. Falkenberg: Författarna och Gleerups utbildning AB.

Brottsofferjouren. (u.å.), *Våldet mot äldre vanligare än vi tror*. [Elektronisk].

Stockholm: Brottsofferjouren. Tillgänglig:

<https://www.brottsofferjouren.se/nyheter/valdet-mot-aldre-vanligare-an-vi-tror/>

[Hämtad: 2019-11-13]

Bryman, A. (2018), *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3:e uppl. Stockholm: Liber.

Dalen, M. (2015), *Intervju som metod*. 2:a, utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning.

Dunlop, B.D., Beaulaurier, R.L., Seff, L.R., Newman, F.L., Malik, N. & Fuster, M. (2005), *Domestic Violence Against Older Women: Final Technical Report*.

[Elektronisk] Miami: The Center on Aging of Florida International University.

Tillgänglig: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/212349.pdf> [Hämtad: 2019-11-19]

Eriksson, H., (2001), *Ofrid?: våld mot äldre kvinnor och män - en omfångsundersökning i Umeå kommun*. [Elektronisk]. Umeå:

Brottsoffermyndigheten. Tillgänglig:

<https://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/B%C3%B6cker/Ofrid,%20v%C3%A5ld%20mot%20%C3%A4ldre%20kvinnor%20och%20m%C3%A4n.pdf>

[Hämtad 2019-11-14]

Erlingsson, C.L., Carlson, S.L. & Saveman, B. (2006), "Perceptions of elder abuse: Voices of professionals and volunteers in Sweden - An exploratory study". [Elektronisk]. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, vol. 20, (no. 2), pp. 151-159. Tillgänglig: <https://onlinelibrary-wiley-com.proxy.mau.se/doi/epdf/10.1111/j.1471-6712.2006.00392.x> [Hämtad: 2019-11-26]

Goffman, E. (2011), *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. 3 uppl. Stockholm: Norstedt.

Hjalmarson, I. & Norman, E. (2016), Äldrecentrum- kunskap hjälper våldsutsatta äldre Rapport av länsstyrelsen. [Elektronisk]. Stockholm: Länsstyrelsen. (Rapport 2016:14). Tillgänglig: <http://www.aldrecentrum.se/sites/default/files/Global/Rapporter/%C3%96vriga%20rapporter/2017/Kunskap%20hj%C3%A4lper%20v%C3%A5ldsutsatta%20%C3%A4ldre,%20rapport-2016-14,%202016-06-21.pdf> [Hämtad 2019-11-15]

Hradilova Selin, K. & Sellgren Karlsson, M. (2018), *Brott mot äldre: om utsatthet och otrygghet*. [Elektronisk]. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Tillgänglig: [https://www.bra.se/download/18.7c546b5f1628bc786c9752/1523529971976/2018\\_7\\_Brott\\_mot\\_aldre.pdf](https://www.bra.se/download/18.7c546b5f1628bc786c9752/1523529971976/2018_7_Brott_mot_aldre.pdf) [Hämtad: 2019-11-13]

Omtryckning:

Hydle, I. & Johns, S. (1992), *Övergrepp mot äldre - stängda dörrar och knutna nävar: en bok om misshandel i hemmet*. Kommuneförlaget AS: Oslo.

Översättning:

Almqvist, I. (1993), *Övergrepp mot äldre - stängda dörrar och knutna nävar: en bok om misshandel i hemmet*. Lund: studentlitteratur.

Jackson, S.L. & Hafemeister, T.L. (2011), "Risk factors associated with elder abuse: The importance of differentiating by type of elder maltreatment". [Elektronisk]. *Violence and victims*, vol. 26, (no. 6), pp. 738-757. Tillgänglig: <https://search-proquest-com.proxy.mau.se/docview/927983764/fulltext/E961B93BF0044E2APQ/1?accountid=12249> [Hämtad: 2019-11-18]

Jönson, H. & Harnett, T. (2015), *Socialt arbete med äldre*. 1.utg. Stockholm: Natur & Kultur.

Jönson, H. (2009), Äldreomsorgen, ålderismen och de nästan döda. I boken: Jönson, H. (red.) *Åldrande, åldersordning, ålderism*. Norrköping: Nationella institutet för forskning om äldre och åldrande, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.

Länsstyrelsen. (2017), *Äldre och våld i nära relationer En kartläggning om kommunernas arbete 2017*. [Elektronisk]. Stockholm: Länsstyrelsen. (Länsstyrelsen 2017:20). Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.1dfa69ad1630328ad7c89d4d/1526068534424/Rapport%202017->

[20% 20Äldre% 20och% 20våld% 20i% 20nära% 20relationer.pdf](#) [Hämtad: 2019-11-15]

Montminy, L. (2005), "Older Women's Experiences of Psychological Violence in Their Marital Relationships". [Elektronisk]. *Journal of Gerontological Social Work*, vol. 46, (no. 2), pp. 3-22.

Tillgänglig: [https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1300/J083v46n02\\_02?needAccess=true](https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1300/J083v46n02_02?needAccess=true) [Hämtad: 2019-11-20]

*Nationalencyklopedin*, socialarbetare. Tillgänglig:

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/socialarbetare> [Hämtad: 2019-11-14]

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK. (2010), *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen*. 1. uppl. [Elektronisk]. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). (Rapport 2010:4). Tillgänglig:

<http://nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=753&librisId=&swepubId=> [Hämtad: 2019-11-15]

Overstreet, N.M. & Quinn, D.M. (2013), "The intimate partner violence stigmatization model and barriers to help seeking", [Elektronisk]. *Basic and Applied Social Psychology*, vol. 35, (no.1), pp. 109-122. Tillgänglig:

<https://www-tandfonline.com.proxy.mau.se/doi/pdf/10.1080/01973533.2012.746599?needAccess=true> [Hämtad: 2019-11-21]

Sand, Ann-Britt M. (2007), *Äldreomsorg: mellan familj och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Socialstyrelsen. (2014), *Manual för FREDA. Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen; 2014.

Socialstyrelsen. (2016), *Våld: handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Ny utg. [Elektronisk]. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgänglig:

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-6-37> [Hämtad: 2019-11-27]

StAAF, A. & Corter, L. (2018), *Socialtjänstlagen 2018*. Helsingborg: Komlitt.

Statistiska centralbyrån SCB- Statistiska centralbyrån. Lundkvist, L. (2016), *Sveriges framtida befolkning 2016–2060*. [Elektronisk]. Örebro: SCB-tryck. Serienr. BE 18 SM 1601. Tillgänglig:

[https://www.scb.se/contentassets/776c88485b1d4d34bf33c36a1bde4565/be04012016i60\\_sm\\_be18sm1601.pdf](https://www.scb.se/contentassets/776c88485b1d4d34bf33c36a1bde4565/be04012016i60_sm_be18sm1601.pdf) [Hämtad: 2019-11-14]

Sundström, G. (2014), Med äldreomsorg i tiden. I Bravell, M. (Red.), *Äldre och åldrande: Grundbok i gerontologi*. Falkenberg: Författarna och Gleerups utbildning AB.

Tetterton, S. & Farnsworth, E. (2011), Older Women and Intimate Partner Violences: Effective Interventions. [Elektronisk]. *Journal of Interpersonal Violence*, vol. 26, (no. 14), pp. 2929-2942. Tillgänglig: <https://journals-sagepub-com.proxy.mau.se/doi/pdf/10.1177/0886260510390962> [Hämtad: 2019-11-29]

Vetenskapsrådet. (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningsed*. Stockholm.

Zink, T., Jacobson, C.J., Regan, S. & Pabst, S. (2004), "Hidden Victims: The Healthcare Needs and Experiences of Older Women in Abusive Relationships", [Elektronisk]. *Journal of Women's Health*, vol. 13, (no. 8), pp. 898-908. Tillgänglig: <https://search-proquest-com.proxy.mau.se/docview/620561581/2273B5107D6849D5PQ/1?accountid=12249> [Hämtad: 2019-11-25].

## 8. BILAGA

### *Intervjufrågor:*

1. Fråga om kön, ålder, utbildning och hur länge de har arbetat inom yrket?

### *Definitioner:*

2. Hur definierar ni våld mellan äldre par?
3. Tror ni att det är vanligt att våld förekommer i hemmet hos äldre par?
3. Vad tror ni om skillnaderna mellan våldet bland yngre och äldre personer?

### *Identifiering:*

5. Har ni någon gång misstänkt eller upplevt att någon typ av våld förekommer hos någon av dina brukare? Hur ofta?
6. Hur uppkommer de första misstankarna hos biståndshandläggaren/hemtjänstpersonalen om att äldre personen blir utsatt för våld i en nära relation?
7. Hur uppfattar ni det våld som ni kan ha misstänkt?

### *Handlingssätt och interventioner:*

8. När ni har fått upp en misstänksamhet om att våld förekommer hur handlar ni?
9. Hur hanterar ni situationer där det förekommer våld mellan äldre?
10. Hur tar ni upp ämnet med de aktuella äldre?